

پژوهشهای حقوق جزا و جرم‌شناسی

علمی - پژوهشی

شماره ۱۲

هزار و سیصد و نود و هفت - نیمسال دوم (دوقصلنامه)

• برخی از جلوه‌های بارز الگوی دادرسی منصفانه در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲

۵

بهارک شاهد - دکتر نسرین مهر

۳۱

• مبانی «نظریه انتخاب منطقی» در پیشگیری وضعی

دکتر مهدی مقیمی

• پیشگیری از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی

۵۷

یاسر غلام‌نژاد - دکتر محمدعلی مهدوی‌ثابت

• بررسی رویکرد قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۹۲) به حقوق شاهد و مطلع در مرحله تحقیقات مقدماتی و میزان انطباق آن با اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای

۹۹

عباس اختری - دکتر حسنعلی مؤذن‌زادگان

• تحلیل حقوقی بزه تغییر کاربری غیرمجاز از طریق دیوارکشی اراضی زراعی و باغ‌ها با تأکید بر رویه قضایی

۱۲۵

دکتر حمید بهره‌مند - ناصر قنبریان

۱۵۳

• تحلیل کیفرشناختی قانون جزای عرفی مصوب ۱۲۹۵ شمسی

دکتر مهدی صبوری‌پور - ایرج خلیل‌زاده

۱۸۳

• امکان‌سنجی کاربست نهادهای جزایی نوپیدا در حدود

حسین خدایار - دکتر رحیم نوبهار

پیشگیری از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی

یاسر غلام‌نژاد* - دکتر محمدعلی مهدوی ثابت**

چکیده:

امروزه جرایم با توجه به شیوه‌های ارتکاب آنها شکل نوینی به خود گرفته‌اند. از جمله این موارد تغییر نحوه ارتکاب جرم، ارتکاب به صورت گروهی و سازمان‌دهی شده می‌باشد. مجرمان سازمان یافته با فعالیت‌های گسترده خود نه تنها منافع مالی زیادی را کسب می‌نمایند بلکه فعالیت مجرمانه آنها، قدرت اثربخشی بر سایر بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را به آنان اعطاء می‌نماید. از این رو یکی از دغدغه‌های متولیان حفظ امنیت در جامعه علاوه بر به کارگیری تدابیر سرکوبگرانه و بازپروری عادلانه بزهکاران، توسل به اقدامات پیشگیرانه وضعی و اجتماعی است تا با سخت‌تر نمودن فرایند ارتکاب و مراحل پس از آن، به ویژه جلوگیری از انتقال عواید ناشی از این جرایم از گسترش آنها در جوامع جلوگیری شود.

از همین رو، بعضی از اسناد بین‌المللی مرتبط با این نوع جرایم از جمله کنوانسیون مریدا و پالرمو برخی اقدامات پیشگیرانه کنشی و واکنشی را طرح نموده‌اند و تدابیر و اقداماتی را برای مقابله مؤثر با انتقال عواید ناشی از این نوع جرایم در سطح ملی و فراملی پیش‌بینی و ارائه کرده‌اند.

بر همین اساس، دولت جمهوری اسلامی ایران نیز با الهام از راهکارهای ارائه شده در کنوانسیون‌های مزبور مبادرت به وضع اقدامات پیشگیرانه در برخی از قوانین از جمله قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد و قانون مبارزه با پول‌شویی نموده است.

مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، شماره ۱۲، نیمسال دوم ۱۳۹۷
صفحه ۵۷-۹۷، تاریخ وصول: ۱۳۹۶/۰۹/۰۷، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۴/۰۵

* دانشجوی دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، الهیات و

علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

Email: yaser.gholamnejad@gmail.com

** استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات،

Email: ali@mahdavi.fr

دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، نویسنده مسئول

کلیدواژه‌ها:

جرایم سازمان‌یافته، عواید ناشی از جرم، جرم، اسناد بین‌المللی.

مقدمه

مقابله همه‌جانبه با جرایم سازمان‌یافته یکی از چالش‌های عمده قرن بیست و یکم است، چراکه هم‌زمان با جهانی شدن و توسعه روابط در جهان معاصر و تغییر شیوه‌های ارتکاب بزه در جامعه، فرصت‌های وقوع این جرایم نیز رشد چشمگیری داشته است. لذا به منظور مقابله جامع با جرایم سازمان‌یافته، صرف‌نظر از سیاست کیفری انتخابی در مورد این جرایم، توجه به راهکارهای پیشگیرانه نیز می‌تواند تا حدود زیادی مؤثر باشد؛ به ویژه اینکه اتخاذ تدابیر پیشگیرانه در مرحله انتقال، مستلزم شناخت نحوه ارتکاب این قبیل جرایم است چراکه صرف‌نظر از جرم ارتكابی منشأ، انتقال عواید حاصل از آن با اتخاذ تدابیری فنی از سوی کنشگران این دسته جرایم همراه بوده که ناگزیر برای پیشگیری از تکوین فرایند انتقال باید تدابیر غنی در نظر گرفته شود. بر این اساس، بعضی از اسناد بین‌المللی در خصوص انتقال عواید ناشی از جرایم، ساختارهایی را تبیین نموده اند که از جمله مهم‌ترین آنها کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی پارامو مصوب ۲۰۰۰^۱ و کنوانسیون مبارزه با فساد مریدا مصوب ۲۰۰۳^۲ می‌باشد. لزوم بهره بردن از افق‌های تعیینی این مهم در اسناد بین‌المللی به منظور مقابله بهتر با این مدل خاص از پدیده مجرمانه در حقوق داخلی، مستلزم بررسی ویژگی‌های این دسته از جرایم و ارائه راهکارهای کنشی مسدودسازی انتقال ثروت نامشروع می‌باشد، زیرا در دهه‌های اخیر، طیف گسترده‌ای از جرایم در حال ظهور و گسترش هستند که علاوه بر انگیزه‌های مالی قوی در وقوع آنها، دارای دو ویژگی سازمان‌یافتگی و فراملی بودن نیز هستند به نحوی که انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته خود به عنوان یکی از مصادیق بارز جرایمی است که می‌بایست مورد مطالعه قرار گیرد. لذا با این توأصیف سؤال حائز اهمیت در این مقاله این است که آیا دولت جمهوری اسلامی ایران در وضع قوانین در رابطه با پیشگیری از انتقال عواید ناشی از جرم از راهکارهای کنوانسیون‌های مرتبط الهام گرفته است؟ و آیا قوانینی در زمینه پیشگیری از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته در حقوق کیفری ایران وضع گردیده‌اند؟

1. United Nations' Convention against Transnational Organized Crimes (Palermo: 2000).
2. United Nations' Convention against Corruption (Merida: 2003).

۱- پیشینه و ادبیات نظری تحقیق

اگرچه در خصوص جرایم سازمان یافته فراملی نویسندگان زیادی به بررسی اصل جرایم مذکور پرداخته‌اند و مقالات و کتب متعددی به رشته تحریر درآمده است که در اکثر موارد مذکور از زاویه جزایی و عناصر متشکله تحقق جرم و مصادیق آن به موضوع پرداخته شده و همچنین در دهه اخیر، هرچند در زمینه پیشگیری از جرم در حقوق ایران کتب، پایان نامه‌ها و مقالاتی نوشته شده است که در این بین می‌توان به آثاری چون «جرم‌شناسی پیشگیری» نوشته شهرام ابراهیمی، «جرایم سازمان یافته فراملی» نوشته بهروز جوانمرد، «جنایات سازمان یافته فراملی» نوشته صادق سلیمی، «حقوق کیفری اقتصادی پول شویی» اثر اصغر عباسی، «نقش معماری در پیشگیری از جرم» اثر محمدرضا رحمت و کتاب «پیشگیری از جرم در قرآن کریم» اثر جعفر رشادتی اشاره نمود، همچنان که می‌توان به مقالاتی از جمله «اهمیت پیشگیری از جرم» توسط علی صفاری، «رهیافتی به بنیان‌های نظری وضعی از جرم» نوشته مهرداد رایجیان اصلی اشاره کرد؛ اما نکته حائز اهمیت این است که در هر یک از آثار اشاره شده بیشتر به جنبه‌های نظری جرم سازمان یافته فراملی بدون توجه به تطبیق راهبردهای تقنینی موجود در زمینه انتقال عواید ناشی از این جرایم در سطح ملی و فراملی پرداخته شده است، حال آنکه در پژوهش حاضر به دنبال پاسخ سؤالات مطروحه در بخش مقدمه با نگاهی به مفاد کنوانسیون‌های مرتبط و راهکارهای پیش‌بینی شده در آن در جهت مقابله با پدیده جنایی و کاهش بزه از رهگذر اقدامات پیشگیرانه اعم از کنشی و واکنشی می‌باشیم.

۲- مفهوم جرایم^۳ سازمان یافته فراملی^۴

از آنجایی که عمده مباحث مطروحه در این مقاله پیرامون جرم سازمان یافته و عواید حاصل از

۳. به نظر می‌رسد از آنجایی که در زبان انگلیسی برای بیان جرایمی با شدت و اهمیت زیاد، از واژه Crime استفاده می‌شود و از سوی دیگر واژه Offence را به معنای جرم در مورد جرایمی با شدت کمتر به کار می‌برند و در خصوص بزهکاری سازمان یافته عبارت جنایت سازمان یافته در کنوانسیون پارمو به کار برده شده است با این وصف نگارندگان این مقاله با اندکی مسامحه و با توجه به اینکه واژه جرم و جرایم در پهنه حقوق کیفری ایران عمومیت بیشتری دارد در مورد بزهکاری سازمان یافته، عبارت جرایم سازمان یافته را به کار برده‌اند اما این امر به معنای عدم اعتقاد به تفکیک بین جرم و جنایت از منظر حقوق کیفری نیست و صرفاً به جهت سهولت در ادای عبارت می‌باشد.

4. Transnational Organized Crimes.

ارتکاب این نوع جرایم می‌باشد، تبیین این مفاهیم می‌تواند در شناخت و درک بهتر مسائل بعدی مؤثر باشد. جرایم فراملی، به جرایمی اطلاق می‌شود که اجزای تشکیل‌دهنده آن اعم از مادی یا معنوی و یا آثاری که از ارتکاب آنها منتج می‌شود، در خارج از مرزهای ملی واقع می‌شوند. بنابراین ممکن است جرم در داخل مرزهای سرزمینی یک کشور واقع گردد لیکن آثار و نتیجه آن در کشور دیگر ظهور یابد لذا آنچه موجب تمییز جرایم سازمان‌یافته عادی از جرایم سازمان‌یافته فراملی می‌گردد این است که در نوع اخیر، مرزهای ملی پشت سر گذارده شده و در ورای آن اقداماتی به اجرا درمی‌آید. به عبارت دیگر جرایم سازمان‌یافته فراملی با داشتن تمامی ویژگی‌های جرایم سازمان‌یافته داخلی، این ویژگی را دارد که در خارج از مرزهای یک کشور و حداقل در دو کشور حادث شود و حسب آن، اطلاعات، پول، کالا، خدمات، انسان‌ها و دیگر اموال عینی و دینی به خارج از مرز منتقل می‌شوند یا به نوعی در خارج از کشور تأثیر می‌گذارند که هدف نهایی آنها به دست آوردن منافع مادی است و از این منظر کشور ایران نیز می‌تواند یکی از سرزمین‌های هدف باشد به نوعی که همکاری‌های بین‌المللی در مقابله با این نوع جرایم بیانگر اهمیت این موضوع می‌باشد.

به موجب بند یک ماده ۳ کنوانسیون مقابله با جرایم سازمان‌یافته فراملی موصوف به کنوانسیون پالمو، جرایم سازمان‌یافته در صورتی فراملی است که دارای یکی از مؤلفه‌های زیر باشد:

الف) جرم در بیش از یک کشور واقع شده باشد؛ ب) جرم در یک کشور واقع شده ولی بخش اساسی تدارک، طراحی، هدایت یا کنترل آن در کشور دیگری صورت گرفته باشد؛ ج) جرم در یک کشور واقع شده ولی گروه مجرمان سازمان‌یافته‌ای که به ارتکاب فعالیت‌های مجرمانه در بیش از یک کشور مشغول هستند، در آن دخالت داشته باشند؛ د) جرم در یک کشور واقع شده ولی به صورت اساسی دارای تأثیراتی در کشور دیگر باشد لذا جرم زمانی از وصف فراملی برخوردار می‌گردد که یک عامل خارجی اعم از شریک، معاون یا محل ارتکاب تمام یا بخشی از اعمال مجرمان و یا حصول نتیجه عمل آنها در جریان تکوین عملیات دخیل باشد.^۵ یکی از عوامل مهم، جنبه سوددهی فوق‌العاده این جرایم است. برای مثال می‌توان به قاچاق مواد مخدر اشاره کرد که پس از تجارت اسلحه و انسان، اولین تجارت بزرگ جهان و با درآمدی حدود پانصد میلیارد دلار در سال است که این درآمد از قاچاق فراملی آن به دست

۵. حسین قلی حسینی‌نژاد، حقوق کیفری بین‌المللی (تهران: میزان، ۱۳۷۳)، ۱۸.

می آید.^۶

در حقوق کیفری ایران متأسفانه تاکنون در زمینه مفهوم سازی جرم سازمان یافته و جرم انگاری مصادیق آن در قوانین مدونه، قوانین مشخصی مورد تصویب قرار نگرفته است و علی‌رغم امضای کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی (پالرمو) در دسامبر ۲۰۰۰، جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون ملحق نشده بود تا اینکه اخیراً مجلس شورای اسلامی قانون الحاق دولت ایران به کنوانسیون مذکور را به صورت مشروط به تصویب رساند که اجرایی شدن آن مستلزم اظهار نظر شورای نگهبان می‌باشد و صرفاً در قوانین جزایی به صورت پراکنده مصادیقی از جرایم مذکور را آن هم به صورت ناقص مورد توجه قرار داده است. به عنوان مثال در تبصره ۲ ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به سردهسته گروهی اشاره شده لیکن به طور مستقیم به جرایم سازمان یافته اشاره‌ای نشده است. آنچه حائز اهمیت است اینکه قانون گذار در برخی موارد دیگر از جمله در فصل دوم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ موارد مربوط به شرکت و معاونت را احصاء نموده است اما مشارکت و معاونت در ارتکاب جرم لزوماً به معنای وقوع جرم سازمان یافته نیست، با این وصف قانون گذار در برخی موارد به طور استثناء عضویت در گروه یا دسته مجرمان را یک جرم مستقل قلمداد نموده است که می‌توان به مواد ۶۵۱ و ۶۵۶ قانون مجازات، بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ اشاره نمود.

همچنین در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ نیز به برخی از موارد که در آنها جرم به صورت سازمان یافته انجام می‌شود، اشاره شده است. ماده ۱ همین قانون مقرر داشته: «قاچاق سازمان یافته کالا جرمی است که با برنامه‌ریزی و هدایت گروهی و تقسیم کار توسط یک گروه نسبتاً منسجم متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای ارتکاب جرم قاچاق، تشکیل یا پس از تشکیل و هدف آن برای ارتکاب جرم قاچاق منحرف شده است، صورت می‌گیرد.»

آنچه در تعریف جرم سازمان یافته فراملی حائز اهمیت است اینکه جرایم سازمان یافته، گروهی از مجرمین را شامل می‌شود که از ساختار پیوسته‌ای برخوردار بوده و هدف اصلی آنها کسب منافع مالی می‌باشد که این سازمان‌ها سعی دارند به منظور کسب منافع مادی بیشتر و فرصت‌های بهتر و کم کردن احتمال کشف فعالیت‌های خود، دامنه اعمال غیرقانونی خود را

6. Molly Mc Conville, "A Global War on Drugs," *American Criminal Law Review* 1 (2000): 76-77.

از سطوح ملی به خارج از مرزهای یک کشور گسترش داده و به نوعی به فعالیت‌های خود بُعد فراملی بدهند.

۳- مفهوم عواید ناشی از جرایم سازمان یافته

در قوانین داخلی، قانون گذار تنها در ماده ۳ قانون مبارزه با پول شویی مصوب ۱۳۸۶ عواید ناشی از جرم را تعریف نموده است. به موجب ماده اخیرالذکر «عواید حاصل از جرم به معنای هر نوع مالی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم از فعالیت‌های مجرمانه به دست آمده باشد.» به این ترتیب، می‌توان گفت که عواید حاصله از جرم شامل کلیه منافع و اموالی می‌شود که شخص در اثر ارتکاب جرم تحصیل کرده است. از این منظر، اموال و منافی که از عواید حاصله از ارتکاب جرم نیز به دست آیند، داخل در مفهوم عواید حاصله از ارتکاب جرم تلقی خواهند شد. لیکن مشکلی که در مورد عواید حاصل از جرم وجود دارد، شناسایی آنهاست. در ماده ۱-۱-۲ از قانون نمونه مبارزه با پول شویی،^۷ مصادره و همکاری‌های بین‌المللی در خصوص عواید حاصل از جرم چنین بیان شده است که «الف) اصطلاح عواید حاصل از جرم به معنای هر نوع مال یا مزیت اقتصادی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم از ارتکاب یک جرم حاصل شده باشد» و همچنین در بند «ب» همین ماده، اصطلاح مال به هر نوع دارایی اعم از مادی یا غیرمادی، منقول یا غیرمنقول، ملموس یا غیرملموس و اسناد یا مدارکی که متضمن عنوان یا وابستگی به چنین دارایی هاست، اطلاق می‌شود. در بند «ث» از ماده ۲ کنوانسیون مبارزه با فساد (مریدا) مصوب ۲۰۰۳^۸ در تعریف

7. United Nations' Office for Drug Control and Crime Prevention (ODCCP), Global Program against Money Laundering, Model Legislation, Confiscation and International Cooperation In Relation to the Proceeds of Crime (1999).

در سال ۱۹۹۵ بخش قاچاق مواد مخدر سازمان ملل متحد برای تسهیل در امر قانون گذاری و اصلاح قوانین مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان و پول شویی، عواید حاصل از این جرایم در کشورهای مختلف، قانونی با عنوان قانون نمونه برای مبارزه با پول شویی تدوین کرد. قانون مزبور در سال ۱۹۹۹ مورد بازنگری قرار گرفت. امروزه این سند یک ابزار قانونی مناسب برای تسهیل در تهیه و پیش‌نویس قانون ضد پول شویی به شمار می‌آید.

8. United Nations' Convention against Corruption, Merida Convention, 2003.

کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد که به کنوانسیون مریدا معروف است، در ۳۱ اکتبر سال ۲۰۰۳ برابر با ۹ آبان ۱۳۸۲ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل رسید و مطابق ماده ۶۸ کنوانسیون در تاریخ ۱۴ دسامبر سال ۲۰۰۵ برابر با ۲۳ آذر سال ۱۳۸۴ لازم‌الاجرا شده است و کشور ایران مطابق قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد مصوب ۱۳۸۵/۰۳/۲۱ رسماً به کنوانسیون ملحق شده است.

عواید ناشی از جرم آمده است: «عواید ناشی از جرم به هر مالی اطلاق می‌شود که به طور مستقیم یا غیرمستقیم از طریق ارتکاب جرم به دست آید.» آنچه حائز اهمیت است اینکه منظور از عواید ناشی از جرم سازمان یافته در این تحقیق، عواید مادی حاصل از این نوع جرایم می‌باشد و لذا ممکن است جرم سازمان یافته به منظور کسب منافع غیرمادی به مانند تروریسم انجام شود که هدف نهایی آنها کسب قدرت و یا سرنگونی یا تغییر یک حکومت باشد. در این فرض چون هدف مادی محسوب نمی‌گردد بنابراین نمی‌توان آن را از مصادیق جرم سازمان یافته فرامی‌گذاشت و لذا مرتکبین جرایم سازمان یافته در طی سال‌ها درآمدهای حاصل از فعالیت‌های نامشروع و غیرقانونی را در چرخه سیستم قانونی برای کسب سود و پرورش دادن سرمایه‌ها و به تبع کسب ثروت انبوه‌تر به شیوه‌های متنوع پول‌شویی به کار می‌برند.^۹

۴- ویژگی‌های انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته

از آنجایی که در این تحقیق مینا بر آن است که جرم اصلی انجام شده و مرتکب جرم در اثر ارتکاب جرم منافی را به دست آورده و درصدد انتقال آن منافع و کتمان منشأ اصلی منافع به دست آمده است، از این رو بحث انتقال عواید و منافع حاصل از جرم دارای ویژگی‌هایی است که شناخت این ویژگی‌ها در ارائه راهکارهای بعدی می‌تواند کمک‌کننده باشد.

۴-۱- پیچیدگی انتقال عواید ناشی از جرم

انتقال عواید ناشی از جرم از نظر رفتاری، خود جرمی پیچیده است. غالباً انتقال دهندگان زمان زیادی را برای برنامه‌ریزی و پنهان‌سازی اعمالشان صرف می‌کنند تا جرم مذکور را به طور کامل و بدون نقص انجام دهند همانند پول‌شویان که دارای چندین هویت و چندین شرکت صوری و دارای سیستم‌های حسابداری پیچیده هستند و در نهایت دارایی‌هایشان را از طریق شرکت‌های قانونی که کاملاً پیچیده‌اند پاک‌سازی می‌کنند، به نحوی که در مدت زمان طولانی سعی در انتقال عواید به دست آمده از طرق قانونی دارند و در این زمینه چون رفتار آنها به صورت حرفه‌ای و اصولاً بدون نقص می‌باشد معمولاً اعمال آنها به سرعت و آسانی کشف نمی‌شود، دستیابی به عوامل به دست آمده نیز با مشکل مواجه می‌شود و کشف این نوع جرایم که پس از ارتکاب جرم اصلی روی می‌دهند با دشواری‌هایی همراه می‌باشد چراکه بعضاً با

۹. احمد باقرزاده، پول‌شویی در حقوق ایران، انگلستان و اسناد بین‌المللی (تهران: میزان، ۱۳۸۸)، ۶۰.

همکاری سازمان‌ها و شرکت‌هایی صورت می‌گیرند که قانونی بوده و برای به دست آوردن سود بیشتر با مرتکبین این نوع جرایم در انتقال عواید حاصل از آن همکاری و مشارکت می‌نمایند.

۴-۲- عدم محدودیت جغرافیایی

غالباً محل وقوع جرم انتقال عواید حاصل از جرایم سازمان یافته به مانند پول شویی فراتر از حوزه قضایی محل، ایالتی و دولتی است و در مکان‌های مختلف ارتکاب می‌یابد و از این‌رو گرچه عنصر اساسی فراملی بودن، عبور از مرزهاست اما بدین معنا نیست که خود بزهدار از آنها عبور کند بلکه می‌تواند بدون عبور از مرزها، فعالیت‌های مجرمانه فراملی داشته باشد. به عبارت دیگر انتقال و جابجایی و وسایل ارتکاب جرم و عواید حاصل از آن می‌تواند به فعالیت مجرمانه، وصف فراملی دهد بدون آنکه شخص مجرم از کشور خارج شود و از همین رو برخی، جرایم سازمان یافته فراملی و جرم جهانی را از یکدیگر تفکیک کرده‌اند.^{۱۰} مراد از جرم جهانی، جرمی است که نظم جهانی و به تبع آن، نظم ملی را دچار اختلال می‌نماید. به عبارت دیگر این‌گونه جرایم زمان و مکان خاصی نمی‌شناسد و مرزهای ملی را درنوردیده و به سرعت جنبه‌های فراملی به خود می‌گیرد.^{۱۱} یکی از تفاوت‌های این جرایم با جرایم سازمان یافته، انگیزه ارتکاب سودجویانه یا خشونت‌آمیز و تفاوت دیگر در ماهیت جهانی آن است.

۴-۳- مسبوق به جرم مقدم یا ثانویه بودن انتقال عواید ناشی از جرم

انتقال عواید ناشی از جرم، همان‌طوری که از اصطلاح به‌کاررفته در آن پیداست، همواره مسبوق به جرم اصلی است؛ یعنی باید جرمی ارتکاب یابد مانند قاچاق مواد مخدر و ... تا پس از آن فعل و انفعالاتی بر روی درآمدهای حاصل از جرم اصلی خواه توسط مرتکب جرم یا توسط شخص ثالث صورت گیرد و منشأ غیرقانونی عواید ناشی از جرم اصلی پنهان گردد.

در کنوانسیون مقابله با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان سازمان ملل متحد وین ۱۹۸۸ تعریفی از جرم اصلی بیان شده بود اما در کنوانسیون استراسبورگ ۱۹۹۰^{۱۲} به اصطلاح

۱۰. محمد بارانی، پیشگیری از جرایم جهانی تعهد بین‌المللی دولت‌ها (تهران: میزان، ۱۳۹۳)، ۲۲.

۱۱. همان، ۲۱.

۱۲. کنوانسیون شورای اروپا در مورد تطهیر، تفتیش، توقیف و مصادره عواید جرم معروف به کنوانسیون

جرم اصلی اشاره شد و در بند «ه» ماده ۱ این کنوانسیون «جرم اصلی به معنای هر جرم جزایی است که در نتیجه ارتکاب آن عوایدی تولید می شود که مداخله در این عواید ممکن است مطابق تعریف مصرحه در ماده ۶ این کنوانسیون واجد وصف کیفری باشد.»
در کنوانسیون پالرمو طبق بند «ح» ماده ۲ نیز همانند کنوانسیون استراسبورگ جرم اصلی تعریف شده است.^{۱۳}

کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد (مریدا) مصوب ۲۰۰۳ با اشاره صریح به جرم اصلی در بند «ح» ماده ۲، آن را بدین نحو تعریف نموده است: «جرم اصلی به جرمی اطلاق می شود که در نتیجه آن، عوایدی حاصل شده که ممکن است همان طور که در ماده ۲۳ این کنوانسیون تعریف شده است، به صورت موضوع یک جرم درآید» و ماده ۲۳ این کنوانسیون هم در ارتباط با پول شویی می باشد.

در حقوق کیفری ایران با الهام از کنوانسیون های مذکور در تبصره های ۲ و ۳ ماده ۴۹ قانون مبارزه با پول شویی مصوب ۱۳۸۶ از جرم اصلی و مقدم به پول شویی تحت عنوان جرم منشأ یاد شده، لیکن هیچ تعریفی از جرم مذکور ارائه نگردیده است. با این تفسیر مشخص شد که این ویژگی - وقوع جرم مینا - شرط لازم برای تحقق جرم انتقال عواید حاصل از جرم سازمان یافته به مانند پول شویی است.

۴-۴- سازمان یافتگی

جرم سازمان یافته، یک اصطلاح جرم شناسی است که نخستین بار در سال ۱۹۲۴ توسط جرم شناس آمریکایی به نام ادوین ساترلند در کتاب اصول جرم شناسی مطرح شد. اتحادیه اروپا، مشخصات جرایم سازمان یافته را به صورت یک فهرست تهیه نموده است. این فهرست مشتمل بر یازده مشخصه مختلف می باشد. مشخصات مذکور عبارتند از: ۱- همکاری بیش از

استراسبورگ که در تاریخ دوازدهم سپتامبر سال ۱۹۹۰ میلادی به تصویب کمیته وزیران شورای اروپا رسید، دول متعاقد را ملزم می نماید به منظور جرم انگاری پول شویی مربوط به عواید ناشی از تمام جرایم کیفری در قوانین ملی خود، تدابیر مقتضی را اتخاذ نمایند.

۱۳. جرم اصلی طبق بند «ح» ماده ۲ کنوانسیون پالرمو به معنای هر جرمی است که در نتیجه ارتکاب آن، عوایدی حاصل می شود که مداخله در این عواید مطابق تعریف مندرج در ماده ۶ کنوانسیون می تواند واجد وصف جزایی تلقی گردد.

۱۴. تبصره ۲ ماده ۹: «صدور و اجرای حکم ضبط دارایی و منافع حاصل از آن در صورتی است که متهم به لحاظ جرم منشأ، مشمول این حکم قرار نگرفته باشد.»

دو نفر؛ ۲- هریک با وظایف معین خود؛ ۳- برای یک دوره زمانی درازمدت یا نامشخص؛ ۴- استفاده از برخی صورت‌های نظارت و کنترل؛ ۵- مظنون به ارتکاب جرایم سنگین؛ ۶- فعالیت در سطح بین‌المللی؛ ۷- به کارگیری خشونت یا ابزارهای مناسب دیگر برای ارباب و تهدید؛ ۸- استفاده از تشکیلات تجاری یا صنعتی؛ ۹- مداخله در تطهیر درآمدهای نامشروع؛ ۱۰- اعمال نفوذ بر سیاست‌های قدرت.^{۱۵}

لازم به ذکر است برای تحقق یک جرم سازمان‌یافته بر اساس تعریف اتحادیه اروپایی فوق‌الذکر، اجتماع همه شرایط معنونه لازم و ضروری نمی‌باشد. «برای اینکه بزه یا گروه مجرمان در ردیف جرایم سازمان‌یافته طبقه‌بندی شوند حداقل باید شش مورد از موارد فوق‌الذکر مصداق داشته باشد و سه مورد از آنها لزوماً باید از موارد شمارش‌شده در بندهای ۱، ۵ و ۱۱ باشد.»^{۱۶}

مطابق بند «الف» از ماده ۲ کنوانسیون پالمو، گروه مجرمان سازمان‌یافته: «عبارت است از گروهی متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای مدتی وجود داشته و به قصد ارتکاب یک یا چند جرم شدید یا جرایمی پیش‌بینی‌شده در این کنوانسیون با هدف تحصیل مستقیم یا غیرمستقیم منفعت مالی یا مادی به طور هماهنگ فعالیت می‌کنند.»

علی‌رغم وجود تعاریف بعضاً متفاوت در ارتباط با جرم سازمان‌یافته، راجع به برخی از مصادیق آن وحدت نظر وجود دارد و بسیاری از صاحب‌نظران در خصوص این مصادیق اظهارنظر کرده و همچنین در اسناد بین‌المللی ناظر به موضوع این مصادیق اجماعی اشاره شده است، کما اینکه کنوانسیون پالمو با پیروی از این رویه، جرایمی چون فساد مالی، ممانعت در اجرای عدالت،^{۱۷} قاچاق اشخاص، قاچاق مهاجران، تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات گرم و نهایتاً پول‌شویی را به عنوان مصادیق جرم سازمان‌یافته احصاء کرده است (در حکم جرایم سازمان‌یافته فراملی دانسته است).^{۱۸} بنابراین می‌توان اذعان داشت به اینکه انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته خود به نوعی یک جرم سازمان‌یافته تلقی می‌شود که یکی از مهم‌ترین راه‌های مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی است همان‌طوری که در

۱۵. آدام. س. بولوکس و گراهام فارل، *جرم سازمان‌یافته و قاچاق مواد مخدر، تلاش‌های سازمان ملل*، ترجمه مهرداد رایجیان اصلی (تهران: روزنامه رسمی، ۱۳۷۹)، ۲۳۷.

۱۶. همان، ۳۲۶.

۱۷. صادق سلیمی، *جنایت سازمان‌یافته فراملی* (تهران: جنگل، ۱۳۹۱)، ۹۱.

۱۸. شهلا معظمی، *جرم سازمان‌یافته و راهکارهای جهانی مقابله با آن* (تهران: دادگستر، ۱۳۸۴)، ۲۹۰-۲۸۹.

دستورالعمل شورای اروپا مصوب ۱۹۹۱ جلوگیری از استفاده از سیستم مالی به منظور مقابله با پول شویی یکی از راه‌های مقابله با جرایم سازمان یافته قلمداد گردیده است.^{۱۹}

انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته نیز که اغلب یک فعالیت گروهی است به گونه‌ای که در بیشتر موارد توسط بیش از یک شخص انجام می‌شود، یک عمل مجرمانه است که به مدت طولانی استمرار دارد، بدون توجه به مرزهای ملی انجام می‌گیرد، در یک مقیاس کلان انجام می‌شود و بالاخره عوایدی تولید می‌کند که در اغلب موارد برای استفاده غیرقانونی مهیا و قابل دسترسی است، به گونه‌ای که اوصاف مذکور مشخصاً در جرم سازمان یافته وجود دارد. گروهی از صاحب‌نظران در تحقق جرم سازمان یافته، داشتن هدف مادی و سودجویی را یک رکن لازم و ضروری می‌دانند.^{۲۰}

۴-۵- فراملی بودن

عمده مصادیقی که به انتقال عواید ناشی از جرم مرتبط می‌باشد، خود دارای وصف فرامرزی و فراملی بودن هستند. انتقال عواید، زمانی از وصف فراملی برخوردار می‌گردد که یک عمل خارجی اعم از شریک، معاون یا عمل ارتکاب تمام یا قسمتی از اعمال مجرمانه و یا حصول نتیجه در جریان تکوین عملیات مجرمانه دخیل باشد. فراملی بودن بدین معناست که جرم، منافع و امنیت بیش از یک کشور را به مخاطره می‌اندازد. به تعبیر بهتر، جرم فراملی به رفتار مجرمانه‌ای اطلاق می‌گردد که بر امنیت ملی و منافع اقتصادی بیش از یک کشور اثر می‌گذارد و از محدوده مرزهای ملی فراتر می‌رود. «امروزه رسیدگی به قضایا و پرونده‌های فساد مالی و موارد پیچیده مبارزه با پول شویی بیشتر به تلاش‌هایی فراتر از مرزهای داخلی و محیط جغرافیایی کشورها وابسته گردیده است زیرا جرایم مرتبط با فساد مالی و آثار و تبعات آن مرزها را درنوردیده و برخی از اجزای جرم در کشور یا کشورهای دیگر واقع می‌گردد.»^{۲۱}

باید در نظر داشت که تمام جرایم سازمان یافته لزوماً فراملی نیستند، چه بسا ممکن است جرم سازمان یافته به صورت داخلی ارتکاب یابد. اگر یکی از موارد موضوع یا قلمرو ارتکاب یا هدف از آن کشور تجاوز کنند، جرم فراملی خواهد بود. به عبارت دیگر، جرایم سازمان یافته

19. Fijnout Cyrille, *Policing International Organized Crime in the European Union, The Containment of Transnational Organized Crime* (2002), 181.

۲۰. علیرضا دیهیم، درآمدی بر حقوق کیفری بین‌الملل (تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰)، ۴.

۲۱. منصور آقامحمدی، «همکاری دولت‌ها برای بازگرداندن اموال ناشی از فساد در چارچوب کنوانسیون ملل متحد برای مقابله با فساد» (رساله دکتر، تهران: دانشگاه پیام نور مرکز تحصیلات تکمیلی، ۱۳۹۲)، ۲۵.

فراملی هنگامی معنا پیدا می‌کنند که مرزهای ملی را در ارتباط با موضوع جرم یا قلمرو ارتکاب آن یا هدف مورد نظر پشت سر گذاشته و در ورای آن ظهور و نمود داشته باشند.^{۲۲} ماهیت و خصوصیت فراملی انتقال عواید ناشی از جرم اقتضاء می‌کند که برای سرکوبی و مبارزه با آن، راهکارها و راهبردهای بین‌المللی تدوین و اجرا گردد و تجویز نسخه‌های قانونی در قلمرو ملی اگرچه در جای خود لازم و ضروری می‌باشد، اما به طور قطع کفایت نکرده و مؤثر در تحقق اهداف کلی نمی‌باشد.

در کنوانسیون سازمان ملل علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی، مقرراتی در خصوص فراملی بودن این نوع جنایات وضع شده که از جمله آنها ماده ۳ این کنوانسیون می‌باشد که شرح آن قبلاً بیان گردید.

۵- انتقال عواید ناشی از جرم و پول‌شویی^{۲۳}

پول‌شویی یا تطهیر درآمدهای ناشی از جرم یا پاک‌نمایی اموال ناشی از جرم اصطلاحاتی هستند که در جهت تبیین فرایند قانونی جلوه دادن عواید ناشی از جرم به کار برده می‌شوند. تطهیر در زبان فارسی به معنای پاک کردن، غسل دادن و آب کشیدن است و پول نیز وسیلهٔ دادوستد است.^{۲۴}

کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با فساد مالی (مریدا) مصوب ۲۰۰۳ تعریفی از پول‌شویی ارائه نمی‌دهد، اما با برشماری مواردی به عنوان مصادیق پول‌شویی، درآمدهای حاصل شده از این جرایم را تحت شرایطی مشمول پول‌شویی می‌داند.^{۲۵} به موجب ماده ۱

۲۲. حسین میرمحمد صادقی، حقوق جزای بین‌الملل، مجموعه مقالات (تهران: میزان، ۱۳۷۷)، ۳۶.
23. Money Laundering.

۲۴. علی‌اکبر دهخدا، لغت‌نامه (تهران: دانشگاه، ۱۳۷۷)، جلد ۵، ۵۹۴.
۲۵. ۱- هر کشور عضو، طبق اصول اساسی قوانین داخلی خود، قوانین و اقداماتی ضروری را اتخاذ خواهد نمود تا موارد زیر در صورتی که به صورت عمدی ارتکاب یابند، جرم کیفری تلقی گردند: الف: (۱) تبدیل یا انتقال اموالی که مشخص است از عواید جرم به دست آمده است، با هدف تغییر دادن یا مخفی کردن منشأ غیرقانونی اموال یا کمک به هر شخصی که در ارتکاب جرم منتسب، دخیل بوده است، به منظور گریز از عواقب قانونی عمل خود؛ (۲) تغییر دادن یا مخفی کردن ماهیت واقعی، منبع، موقعیت، انتقال، جابجایی یا مالکیت یا حقوق در رابطه با اموالی که مشخص است از عواید جرم به دست آمده است. ب: با رعایت مفاهیم بنیادی نظام حقوقی خود؛ (۱) استملاک، مالکیت یا استفاده از اموالی که در زمان دریافت، مشخص است که از عواید جرم به دست آمده است؛ (۲) مشارکت، همکاری یا تبانی در توطئه جهت ارتکاب، تلاش برای ارتکاب و کمک، برانگیختن، تسهیل و مشاوره در ارتکاب هر جرمی که طبق این ماده احراز شده است؛ ۲- از نظر اجرا یا به کارگیری بند (۱) این ماده: الف: هر کشور عضو، درصدد خواهد

طرح کمیسیون جامعه اروپا برای وضع دستورالعمل شورا جهت پیشگیری از به کارگیری سیستم‌های مالی با هدف پول‌شویی، پول‌شویی عبارت است از تبدیل یا انتقال یک دارایی با علم به اینکه از فعالیت‌های مجرمانه به دست آمده باشد، به منظور پنهان یا کم کردن پیامدهای قانونی رفتار وی^{۲۶} و همچنین در بند ۱-ب ماده ۳ کنوانسیون وین ۱۹۹۸ همین تعریف در مورد پول‌های به دست آمده از جرایم قاچاق مواد مخدر گنجانیده شده است.^{۲۷} در فرهنگ حقوقی آکسفورد در تعریف پول‌شویی آمده است: «مشروعیت بخشیدن پول جرم سازمان یافته یا دیگر جرایم به وسیله کارسازی آن [پول] از طریق کانال‌های مشاغل معمولی ...»^{۲۸}

بر اساس ماده ۲ قانون مبارزه با پول‌شویی ایران که در سال ۱۳۸۶ به تصویب رسیده جرم پول‌شویی عبارت است از:

الف) تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد؛
ب) تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد؛

بود تا بند (۱) این ماده را تا گسترده‌ترین حد جرایم متناسب به کار گیرد؛ ب: هر کشور عضو، حداقل حد جامعی از تخلفات کیفری احراز شده طبق این کنوانسیون را به عنوان جرایم انتسابی به حساب خواهد آورد؛ پ: از نظر ردیف (ب) فوق، جرایم انتسابی، شامل جرایم ارتکاب یافته هم در داخل و هم خارج از حوزه صلاحیت کشور عضو مورد بحث خواهد بود. به هر حال جرایم ارتکابی در خارج از حوزه صلاحیت یک کشور عضو تنها زمانی جرم کیفری تلقی خواهد شد که رفتار مربوط، طبق قوانین داخلی کشوری که جرم در آن ارتکاب یافته است، جرم کیفری تلقی شود و طبق قانون داخلی کشور عضو که این ماده را اعمال یا اجرا می‌نماید در صورت ارتکاب در آنجا نیز، جرم کیفری تلقی شود؛ ت: هر کشور عضو، نسخی از قوانینی که این ماده را قابل اجرا می‌سازد و هر تغییر بعدی چنین قوانینی با شرح مربوط به آن را به دبیرکل سازمان ملل متحد ارائه خواهد داد؛ ث: چنانچه اصول قوانین داخلی یک کشور عضو مقرر کند، آن کشور می‌تواند تصریح کند که جرایم درج شده در بند (۱) این ماده در رابطه با افرادی که جرم انتسابی را مرتکب شده‌اند، اعمال نمی‌شود.

26. Commission of the European Communities Proposal for a Council Directive on Prevention of Use of the Financial System for the Purpose of Money Laundering and Explanatory Memorandum (March 23, 1990).
27. United Nation Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, Adopted in Vienna, Des 19, 1998.
28. Elizabeth. A. Martin and Jonathan Law, *Oxford Dictionary of Law* (Oxford: Oxford, 2006), 346.

ج) اخفاء یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل و نقل و انتقال، جابجایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

همان طوری که پیشتر بیان گردید، مقنن در ماده ۳ قانون مذکور در تعریف عواید حاصل از جرم آورده است: «عواید حاصل از جرم به معنای هر نوع مالی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم از فعالیت مجرمانه به دست آمده باشد.»

ملاحظه می‌گردد که قانون‌گذار از ارائه تعریف صریح برای پول‌شویی خودداری کرده و فقط به ذکر افعالی که منتج به مخفی ماندن منشأ و ماهیت عواید مجرمانه می‌شود یا استفاده و نگهداری از این عواید با علم به مجرمانه بودن آنها بسنده کرده است. در هر حال با توجه به آنچه بیان گردید، می‌توان در کنار پول‌شویی، انتقال عواید ناشی از جرم را بدین شکل تعریف کرد: «انتقال عواید ناشی از جرم عبارت است از توسل به اعمال مصرحه در قانون به قصد اخفاء یا کتمان منشأ یا ماهیت عواید مجرمانه با هدف قانونی جلوه دادن این عواید.» بنابراین انتقال عواید ناشی از جرم فرایندی است که به موجب آن، فرد عالماً و به قصد رهایی از عواقب رفتار مجرمانه و به منظور از دسترس خارج کردن درآمدهای حاصل از اعمال مجرمانه خود با انجام اقداماتی چون مخفی نگه داشتن، درآمدهای حاصله را پاک و قانونی جلوه می‌دهد و در این خصوص انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته با تعریف پول‌شویی تا حدودی مشابه می‌باشند لیکن دایره شمول انتقال عواید وسیع‌تر از پول‌شویی است و به عبارت دیگر پول‌شویی می‌تواند یکی از مصادیق و راه‌های انتقال عواید ناشی از جرایم قلمداد گردد.

شایان ذکر است که امروزه «اموال ناشی از فساد آنگاه که از طریق سیستم‌های مالی بین‌المللی انتقال می‌یابد، تقریباً بلافاصله در حوزه‌های قضایی دیگر به حرکت و انتقال خود ادامه می‌دهد تا اینکه منشأ کسب آن محو شده و در پیچ‌وخم نقل و انتقالات الکترونیک به سهولت مخفی شده و یا تبدیل می‌گردد.»^{۲۹}

29. Theodore Greenburg, Linda.M. Samuel, Wingate Grant and Larissa Gray, *Stolen Asset Recovery: A Good Practices Guide to Non-Conviction Based Asset Forfeiture* (Washington DC: The World Bank, 2009), XV.

۶- مفهوم پیشگیری^{۳۰}

پیشگیری از ارتکاب جرم و شیوه‌های تحصیل چنین هدفی، مبحث مهمی است که مورد توجه جرم‌شناسان بوده و در علم جرم‌شناسی مورد بررسی قرار می‌گیرد. مفهوم پیشگیری دارای دو بُعد است؛ پیشگیری یا جلوگیری کردن هم به معنای پیش‌دستی کردن، پیشی گرفتن و جلوی چیزی را گرفتن و هم به معنای آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن است. اما در جرم‌شناسی پیشگیرانه، پیشگیری در معنای اول مورد استفاده قرار می‌گیرد و در اصطلاح، جرم‌شناسی پیشگیری یعنی مطالعه وسایل و امکانات علمی پیشگیری از بزهکاری که به دنبال تعیین مؤثرترین شیوه‌های پیشگیری از بزهکاری از لحاظ علمی می‌باشد و به دنبال عقیم و متوقف کردن جرم در آستانه یا در شرف ارتکاب آن است.^{۳۱}

پیشگیری در دو معنا مورد استفاده قرار می‌گیرد که در معنای عام خود ناظر به تعیین کیفر برای رفتار مجرمانه و جلوگیری از وقوع جرم با جرم‌انگاری و تعیین مجازات برای مرتکبین آنها می‌باشد و در معنای خاص خود شامل اتخاذ تدابیری به منظور تحدید امکان وقوع مجموعه اقدامات مجرمانه از طریق ناممکن کردن، دشوارتر کردن یا کمتر محتمل ساختن آنهاست.^{۳۲}

در پیشگیری متداول، از یک جنبه پیشگیری به سه مرحله یعنی پیشگیری اولیه،^{۳۳} پیشگیری ثانویه^{۳۴} و پیشگیری ثالث^{۳۵} با الهام از مدل معمول در پزشکی ایجاد و از هم تفکیک شده است.

با این وصف مفهوم مضیق پیشگیری از جرم عبارت است از شیوه‌های غیرقهرآمیز که دولت جهت مهار بزهکاری‌ها از طریق حذف یا محدودسازی عوامل جرم‌زا و نیز از طریق مدیریت مناسب عوامل محیط فیزیکی و اجتماعی که فرصت‌های مناسب ارتکاب جرم را فراهم می‌کند، به کار می‌گیرد.^{۳۶}

پیشگیری اولیه شامل اقداماتی می‌شود که متمایل به تغییر اوضاع و احوال و شرایط جرم‌زای محیط فیزیکی و محیط اجتماعی است. پیشگیری ثانویه شامل اقدامات پیشگیرانه‌ای

30. Prevention.

۳۱. شهرام ابراهیمی، *جرم‌شناسی پیشگیری* (تهران: میزان، ۱۳۹۳)، ۲۰.32. Raymond Gassin, *Criminologie* (Paris: Dalloz 2011), 589.

33. Primary Prevention.

34. Secondary Prevention.

35. Third Prevention.

۳۶. توران توسلی‌زاده، *پیشگیری از جرایم اقتصادی* (تهران: جنگل، ۱۳۹۲)، ۷۳.

می‌شود که ناظر به گروه‌های خاص است که بیم ارتکاب جرم از سوی اعضای آنها می‌رود. پیشگیری ثالث در واقع ناظر به پیشگیری از تکرار جرم از طریق اعمال اقدام‌های فردی و سازگارسازی مجدد بزه‌کاران قدیمی است.^{۳۷} هدف از پیشگیری اولیه کل جامعه است. در پیشگیری ثانویه شناخت عوامل خطر ساز جرم اهمیت فراوانی دارد.^{۳۸}

همچنین در یک تقسیم‌بندی دیگر پیشگیری به دو نوع پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی تقسیم می‌شود که در پیشگیری اجتماعی سعی می‌شود علل و عوامل خطرزای بزهکاری و بزه‌دیدگی مورد هدف‌گیری قرار گیرد؛ اما پیشگیری وضعی بر این واقعیت مبتنی است که علی‌رغم به کار بستن تدابیر مختلف پیشگیری اجتماعی، باز هم به دلایل مختلف بزهکاری اتفاق می‌افتد لذا در این نوع از پیشگیری با در نظر گرفتن وضعیت ماقبل بزهکاری، درصدد تغییر وضعیت مشرف به جرم و تبدیل معادله جرم به ضرر مجرم است.^{۳۹}

اصطلاح پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته نیز در معانی مختلفی به کار می‌رود از جمله: ۱- محدود کردن یا از بین بردن امکان شکل‌گیری یک گروه جنایی که در این خصوص بیشتر بر روی بازداشتن جوانان از تشکیل یا الحاق به باندهای جنایی تمرکز می‌شود؛ ۲- متوقف کردن رشد کمی یا کیفی گروه‌های جنایی سازمان‌یافته موجود که در اینجا بر روی باندهای ضداجتماعی با روش‌هایی مثل نفوذ کردن بر آنها و قطع فعالیت آنها کار می‌شود؛ ۳- ممانعت از انجام اعمال مجرمانه خاص با نفوذ به بخش اقتصادی خاص توسط گروه‌های جنایی سازمان‌یافته؛ ۴- پاک‌سازی بخش‌های اقتصادی از گروه‌های جنایی سازمان‌یافته یا پیشگیری از نفوذ مجدد گروه‌های جنایی در این بخش‌ها در حالی که قبلاً گروه‌های جنایی خاصی در این بخش‌ها عمیقاً نفوذ کرده‌اند.^{۴۰}

ذکر این نکته بسیار حائز اهمیت است که اگرچه پیشگیری از جرایم عادی مشکلات و پیچیدگی‌های فراوانی دارد، این امر در خصوص پیشگیری از جرایم سازمان‌یافته فراملی مضاعف می‌باشد، چراکه در اکثر تدابیر و مفاهیم پیشگیری، فرضیه محلی بودن جرایم و

۳۷. علی حسین نجفی ابرندآبادی، «پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی»، مجله تحقیقات حقوقی ۲۶-۲۵ (۱۳۷۸)، ۱۳۶.

۳۸. غلامرضا محمدنسل، کلیات پیشگیری از جرم (تهران: میزان، ۱۳۹۳)، ۵۳.

۳۹. همان، ۵۵.

40. Jacobs James B, *Preventing Organized Crime, the Containment of Transnational Organized Crime* (Freiburg: Hans-Jorg Albecht and Cyrille fijnaout (eds), i. Br. 2002), 155-157.

ضرورت پاسخ‌های محلی نهفته است؛ لذا این مشکل پیش می‌آید که چگونه این تدابیر ذاتاً محلی را می‌توان در سطح فراملی اجرا نمود و مضافاً بر اینکه نحوه اجرا و توسعه تدابیر آن، از یک کشور به کشور دیگر، فرق دارد.^{۴۱}

پیشگیری از جرایم سازمان یافته در کنوانسیون پالمو به خصوص در ماده ۳۱ مورد توجه قرار گرفته و در خصوص پیشگیری از جرم پول شویی در ماده ۲۳ کنوانسیون مبارزه با فساد مریدا اقداماتی پیش‌بینی شده است که در مباحث بعدی به بررسی آنها خواهیم پرداخت و در حقوق داخلی مطابق بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی، یکی از وظایف قوه قضائیه، اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم است و در سایر قوانین مانند قانون مبارزه با پول شویی و ... به صورت پراکنده به مبحث پیشگیری اشاره شده که مورد بحث قرار خواهد گرفت لذا با توجه به اینکه به طور کل در خصوص پیشگیری از جرایم دو نوع تکنیک کلی ارائه می‌شود که شامل پیشگیری کنشی از ارتکاب جرایم و پیشگیری واکنشی از جرایم می‌باشد در ابتدا به پیشگیری کنشی اشاره و سپس به پیشگیری واکنشی خواهیم پرداخت.

۷- پیشگیری کنشی از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته فراملی

در یک دید کلی پیشگیری کنشی به مرحله قبل از ارتکاب جرم برمی‌گردد و شامل انواع پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی می‌گردد که در ابتدا در مورد پیشگیری اجتماعی و سپس پیشگیری وضعی مرتبط با موضوع به اختصار به نکاتی اشاره خواهیم نمود.

۷-۱- پیشگیری اجتماعی از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته

پیشگیری اجتماعی از جرایم به دو دسته پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار و پیشگیری اجتماعی رشد‌مدار تقسیم می‌شود. در پیشگیری اجتماعی جامعه‌مدار از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته فراملی باید به جامعه مدنی و مردم متوسل شد. در واقع در صورتی که احاد جامعه قصد جمعی برای جلوگیری از امری را داشته باشند و آموزش‌های لازم برای این موضوع را دیده باشند، احتمال موفقیت، بسیار بیشتر از زمانی است که چنین قصد و آموزشی در میان مردم وجود نداشته باشد لذا ضروری است افراد جامعه را با نمادهای متولی پیشگیری از پول شویی و انتقال عواید ناشی از جرایم همگام سازیم. این امر می‌تواند از چند طریق

41. Thomas Jilly, "La Prevention Enter Tradition Et Innovation, Le Cas Allemande," *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique et Scientifique* 1 (2003): 85.

صورت گیرد.

۷-۱-۱- افزایش آگاهی‌های عمومی افراد جامعه

افزایش آگاهی‌های عمومی یکی از شیوه‌های مهم در زمینه پیشگیری جامعه‌مدار از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته فراملی است. در واقع برای آنکه انتظار همکاری از مردم در مورد مبارزه با انتقال عواید ناشی از جرایم مذکور را داشته باشیم ابتدا باید آنها را با اهمیت این عمل و تبعات زیان‌بار آن آشنا کنیم. در حال حاضر افراد جامعه شناخت کمتری از جرم پول‌شویی یا انتقال عواید نسبت به جرایم سنتی دیگر مانند کلاه‌برداری، سرقت و غیره دارند و همین امر ضرورت اتخاذ تدابیر و اقداماتی به منظور افزایش آگاهی و اطلاعات مردم در مورد انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته فراملی، شیوه‌های ارتکاب آن، آثار و تبعات این انتقال‌ها را دوجندان می‌سازد. برای انجام این امر می‌توان از رسانه‌های دیداری و شنیداری، مجلات، کتب، بروشورها، تبلیغات و غیره استفاده نمود.

این موضوع در اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی نیز مورد توجه قرار گرفته است. برای مثال در بند ۵ ماده ۳۱ کنوانسیون پالرمو در این زمینه آمده: «کشورهای عضو تلاش خواهند کرد میزان آگاهی عمومی در مورد وجود، علل و شدت جرایم سازمان‌یافته فراملی و خطرات ناشی از آنها را ارتقاء دهند. در موارد مقتضی، اطلاعات مربوط را می‌توان از طریق رسانه‌های عمومی منتشر نمود که شامل تدابیری برای ارتقای مشارکت عمومی در پیشگیری و مقابله با چنین جرایمی خواهد بود.» در حقوق داخلی ما، آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پول‌شویی موضوع افزایش آگاهی‌های عمومی را به ویژه در مورد ارباب‌رجوع الزامی دانسته و در ماده ۳۶ به آن تصریح کرده است. قانون‌گذار در ماده مذکور مقرر می‌دارد: «کارگروه‌های مسئول مبارزه با پول‌شویی در اشخاص مشمول موظفند با هماهنگی دبیرخانه نسبت به توجیه و آموزش عمومی و اطلاع‌رسانی به ارباب‌رجوع در مورد مزایای اجرای قانون برای مردم و تکالیف عمومی ارباب‌رجوع در این باره به نحو مناسب اقدام و گزارش آن را به دبیرخانه ارسال نمایند.»

۷-۱-۲- پیش‌بینی برنامه‌های آموزشی و تقویت مهارت کارکنان بانک‌ها و مؤسسات

مالی

آموزش کارکنان و آشنایی آنها با روش‌های انتقال عواید ناشی از جرایم و شیوه‌های شناسایی آن و همچنین سیاست بانک‌ها و مؤسسات در برخورد با این جرم مالی در مبارزه مؤثر با آنها

تأثیر بسزایی دارد. ارائه آموزش‌های ویژه به آن دسته از کارکنان مؤسسه که در معرض رویارویی بیشتری با فعالیت‌های مجرمانه پول‌شویی هستند ضروری است. این آموزش‌ها باید روش‌های شناسایی معاملات مشکوک، قوانین و مقررات مربوط و شرایط ارائه گزارش را دربرگیرد. این موضوع در کنوانسیون وین به عنوان اولین سند بین‌المللی جهان شمول که بر جرم‌انگاری انتقال عواید حاصل از مواد مخدر پرداخته است به لزوم ارائه برنامه‌های آموزشی برای کارکنان توجه شده است؛ و در بند ۲ ماده ۹ کنوانسیون وین و بند ۱ ماده ۲۹ کنوانسیون پالرمو و ماده ۶ کنوانسیون مریدا ضرورت پیش‌بینی برنامه‌های آموزشی و ارتقای مهارت برای کارکنان دولت‌های عضو به منظور مقابله با پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرایم مذکور اشاره و تأکید شده است. با توجه به پیچیدگی و تنوع شیوه‌های ارتکاب پول‌شویی ضرورت دارد که کارشناسان متولی امور بانکی و دیگر کارمندانی که وظیفه رصد و شناسایی معاملات مشکوک را دارند به صورت مستمر دوره‌های آموزشی لازم را بگذرانند. در این اسناد پیش‌بینی شده که دولت‌ها برنامه‌های آموزشی را در حوزه‌هایی از جمله شیوه‌های پیشگیری، شناسایی و کنترل پول‌شویی، آموزش راهکارها و شگردهایی که افراد مظنون به پول‌شویی در انجام وظیفه خود به کار می‌گیرند، تعلیم شیوه‌های مرتبط با شناسایی و نظارت بر نقل و انتقال‌های ناشی از جرم و شیوه‌هایی که به وسیله آن عواید پنهان می‌شوند، راهکارهای جمع‌آوری ادله، شیوه‌های جدید انجام مأموریت‌ها از جمله نظارت الکترونیکی و عملیات مخفی و غیره را به اجرا بگذارند.

در نظام حقوقی ایران نیز در بند هـ ماده ۷ قانون مبارزه با پول‌شویی از جمله تکالیف اشخاص، نهادها و دستگاه‌های مشمول قانون آموزشی مدیران و کارکنان به منظور رعایت مفاد این قانون و آیین‌نامه‌های اجرایی آن ذکر شده است و علاوه بر آن در مواد ۳۵ و ۳۶ آیین‌نامه مذکور، موضوع آموزش ابتدای خدمت و ضمن خدمت کارکنان را با قوانین و مقررات ناظر بر پول‌شویی و جدیدترین شیوه‌های ارتکاب پول‌شویی پیش‌بینی کرده است.

۷-۱-۳- ایجاد فرهنگ گزارش‌دهی عمومی

پس از آشنا ساختن جامعه با جرم پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته فراملی و نیز آثار و خطرات ناشی از آن می‌توان این فرهنگ را در افراد جامعه ایجاد کرد که در صورت ملاحظه هرگونه نقل و انتقال اموال و عواید حاصل از جرم در بانک، مؤسسه و یا جاهای دیگر آن را به مراجع و مقامات ذی‌ربط گزارش دهند. ایجاد این فرهنگ در میان

مردم مستلزم فراهم کردن مقدمات و شرایطی است که از جمله باید به مردم جامعه این باور القاء شود که در صورت گزارش موارد مشکوک هویت آنها و محتوای گزارشی که به مراجع ذی‌صلاح ارائه کرده‌اند افشاء نمی‌گردد و گزارش‌دهندگان در برابر تهدیدات احتمالی، مورد حمایت قرار می‌گیرند و مراجع متولی و ذی‌صلاح در این زمینه باید برای مردم شناخته شوند تا آنها در صورت لزوم بدانند به کجا مراجعه نمایند.

در این زمینه ماده ۳۳ کنوانسیون مریدا با عنوان حمایت از افراد گزارش‌دهنده قابل ذکر است که مقرر می‌دارد: «هر کشور عضو، گنجانیدن اقدامات مقتضی را به منظور تأمین حمایت از هر کسی که با حسن نیت و بنا به دلایل معقول، هر واقعتی مربوط به جرایم احراز شده بر اساس این کنوانسیون را به مقامات صلاحیت‌دار گزارش دهد در برابر هر رفتار غیرقابل توجیه، در نظام حقوقی داخلی خود مورد بررسی قرار خواهد داد.» همچنین بند ۲ ماده ۱۳ این کنوانسیون از دولت‌های عضو خواسته است که اقدامات مقتضی به منظور تضمین دو مورد را انجام دهند: اول، اینکه نهادهای ضدفساد مربوط به موضوع این کنوانسیون برای مردم شناخته شده باشند و دوم، در صورت اقتضاء دسترسی به این نهادها جهت گزارش‌دهی فراهم باشد. همچنین بند ۲ ماده ۳۹ کنوانسیون مذکور از دولت‌های عضو خواسته است که اتباع خود و سایر افراد مقیم در قلمرو خود را به گزارش نمودن جرایم موضوع این کنوانسیون، از جمله پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرایم، مورد تشویق قرار دهند.

کنوانسیون پالرمو نیز در بند ۵ ماده ۳۱ خود از دولت‌های عضو خواسته است تا در جهت افزایش آگاهی عمومی در مورد جرم سازمان‌یافته فراملی، علل و شدت این جرایم، خطرات ناشی از آن و شیوه‌های پیشگیری از آن تلاش نمایند.

بدون شک، تکیه بر گزارش‌های مردمی در کنار الزام بانک‌ها و مؤسسات مالی به گزارش‌دهی موارد مشکوک به پول‌شویی یا انتقال عواید ناشی از جرم می‌تواند در نهایت اطلاعات مفیدی را در دست مسئولان امر قرار دهد. با وجود اهمیت این موضوع، در قوانین و مقررات کشور ما، تدابیر خاصی برای ایجاد فرهنگ گزارش‌دهی عمومی در زمینه پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرم پیش‌بینی نشده است و صرفاً فصل چهارم آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پول‌شویی تحت عنوان «گزارش‌های الزامی»، به موضوع گزارش‌دهی توسط کارمندان و اشخاص مشمول آیین‌نامه مذکور پرداخته است.

با توجه به اینکه انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته نیز ممکن است به صورت فراملی به وجود آید بنابراین پیشگیری از وقوع جرم انتقال عواید مستلزم آن است که همه

کشورها در قوانین داخلی خود به مراحل پیشگیری اجتماعی توجه نمایند از همین منظر در توصیه‌های چهل‌گانه FATF (۲۰۰۳) همه بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری و حتی حِرَف و مشاغل غیرمالی به برگزاری برنامه‌های آموزشی حین خدمت برای کارکنان خود مکلف و ملزم گردیده‌اند. از آنجایی که روش‌های انتقال عواید ناشی از جرایم همواره در حال تحول و تکامل می‌باشند به همین منظور در توصیه‌های چهل‌گانه FATF بر روی تداوم و استمرار این برنامه‌ها تأکید مؤکد شده است. به نحوی که در توصیه شماره ۲ بیان شده است: «کشورها باید با آگاهی از ریسک‌های شناسایی‌شده، سیاست‌های ملی خود در زمینه مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم را تدوین کنند. این سیاست‌ها باید به طور منظم بازنگری شوند و نیز کشورها باید برای اجرای آنها، مرجعی را تعیین کنند...»

۷-۲- پیشگیری اجتماعی رشدمدار از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته فراملی

با توجه به اینکه پیشگیری رشدمدار، بر تربیت اطفال در دوران رشد به منظور کاهش یا از بین بردن زمینه‌های بزهکاری تأکید می‌کند، لذا بحث چندانی در مورد پیشگیری اجتماعی رشدمدار از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته فراملی در اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی کشورها دیده نمی‌شود. بیشتر مطالعات و تحقیقات راجع به پیشگیری رشدمدار ناظر بر جرایم خشونت‌آمیز بوده است. بر اساس یافته‌های این تحقیقات، می‌توان نتیجه گرفت که شخصیت طفل تا حدود زیادی برگرفته از عقاید و باورهایی است که در دوران طفولیت بر او عرضه می‌شود، به گونه‌ای که اگر طفل تشویق به خشونت و کارهای خشونت‌بار شده باشد، امکان سوق داده شدن او به سمت جرایم خشن بیشتر است و برعکس طفلی که تشویق به آرامش می‌گردد، این امکان در خصوص او کمتر است.^{۴۲} حال با توجه به این اصل کلی که عقاید و باورهای عرضه‌شده بر طفل در دوران کودکی تأثیر زیادی بر رفتار و عملکرد او در بزرگسالی می‌گذارد، می‌توان در مورد سایر جرایم از جمله جرایم سازمان یافته فراملی و انتقال عواید ناشی از آن نیز بر آن باور بود که برای دستیابی به نتایج بهتر، باید در دوران کودکی بر روی افکار و عقاید طفل کار کرد، به گونه‌ای که تا شخصیت طفل به صورت کامل شکل نگرفته است او را با عقایدی چون احترام به مالکیت خصوصی، احترام به قواعد صحیح

۴۲. جان گراهام، «تأثیر مداخله‌های زود هنگام روان‌شناختی - اجتماعی در پیشگیری از بزهکاری»، ترجمه یاسمن خواجه‌نوری، مجله حقوقی دادگستری ۴۸ و ۴۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۳)، ۳۰۷.

و متعارف نظام اقتصادی، ضرورت توجه به وظایف اجتماعی چون تلاش برای سالم‌سازی اقتصادی یا گزارش موارد تخلف اقتصادی و ... آشنا و اهمیت این موارد را برای وی روشن کرد.

متأسفانه در حال حاضر موارد بسیاری مشاهده می‌شود که عقاید و باورهای نامناسب در بین اطفال و نوجوانان القاء می‌شود که همین باورها تا مدت زمان زیادی در جامعه و میان مردم رواج خواهد داشت. برای مثال، همان‌گونه که مجرمین یقه‌سفید وجهه بدی در بین مردم ندارند، در تربیت اطفال و نوجوانان نیز همین نگرش و رویکرد به صورت خودآگاه و یا ناخودآگاه القاء می‌شود. چنان که امروزه این مجرمین با القابی مثل «باهوش»، «کاردرست» و «زرنگ» خطاب می‌شوند و کمتر به جنبه منفی آنها پرداخته می‌شود. به بیان دیگر، در حال حاضر آن‌گونه که قباحت سرقت برای مردم آشکار است و این نگرش به کودکان نیز انتقال داده می‌شود، پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرایم که تبعات بسیار مخرب‌تری دارد، چندان وجهه بدی در بین مردم ندارد. بنابراین، در صورتی که این دیدگاه در مردم اصلاح شده و به تبع آن مفاهیم و ارزش‌های منتقل شده به فرزندان نیز اصلاح گردد می‌توان به کاهش پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرایم و به خصوص جرایم سازمان‌یافته فراملی امیدوار بود.

با این وجود، از آنجا که یکی از مهم‌ترین خصیصه‌های پیشگیری رشدمدار این است که نتایج آن دیرتر بروز می‌کند و به همین دلیل دولت‌ها تمایل چندانی به سرمایه‌گذاری و تمرکز در این حوزه ندارند، لذا در اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی کشورها توجه چندانی به پیشگیری رشدمدار از انتقال عواید ناشی از جنایات سازمان‌یافته فراملی نشده است.

۷-۳- پیشگیری وضعی انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته

در اعمال تکنیک‌های پیشگیرانه وضعی، شناخت شیوه‌های ارتکاب جرم از سوی مجرمین سازمان‌یافته تأثیر مهمی خواهد داشت. در انتقال عواید ناشی از جرم تداوم و استمرار، وجود روش کاری خاص، پیچیدگی و دیگر مؤلفه‌ها همگی خود حاکی از لزوم توجه به رویکرد پیشگیری از جرم در جهت ایجاد مانع در مسیر آن است. با توجه به اینکه بخش اعظمی از انتقال عواید ناشی از جرم در قالب پول‌شویی رخ می‌دهد قانون‌گذار و در موازات آن شورای عالی مبارزه با پول‌شویی تکنیک‌هایی در جهت پیشگیری وضعی از ارتکاب جرم مذکور را مدنظر قرار داده‌اند. این شیوه از پیشگیری از چندین جهت مورد توجه قرار گرفته است که به

طور مختصر به برخی از آنها اشاره خواهیم نمود.

۷-۳-۱- شیوه‌های مشتمل بر استفاده از بانک‌ها در انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته

در برخی موارد مجرمان برای انتقال عواید حاصل از جرم و امحای مبنای حصول این عواید از طریق وارد کردن عواید در نظام بانکی به خصوص در کشورهایی که از نظام قانونمندی در زمینه خدمات بانکی پیروی نمی‌کنند، عمل می‌کنند از جمله استفاده از شیوه تصفیه پول که در این روش که از ساده‌ترین و رایج‌ترین تکنیک‌های پول شویی است، اسکناس‌های کوچک مثلاً ۱۰-۵ دلاری به اسکناس‌های بزرگ مثلاً صد دلاری تبدیل می‌شوند. این شیوه بیشتر زمانی رخ می‌دهد که حجم زیادی از پول که غالباً خیابانی هستند موجود باشد که در این زمینه در توصیه شماره ۳۲ از مجموع توصیه‌های چهل‌گانه گروه اقدام مالی برای مبارزه با پول شویی (FATF) بیان شده است: «کشورها باید تدابیر مناسبی را برای کشف انتقالات فیزیکی برون مرزی پول و اسناد قابل معامله بی‌نام از جمله از طریق اظهارنامه و یا سیستم‌های افشاء اتخاذ کنند.»

همچنین یکی دیگر از شیوه‌ها افتتاح حساب با هویت مجهول است که در بسیاری از کشورها افتتاح حساب با نام غیرواقعی معنی نداشته و جرم محسوب نمی‌شود. بنابراین مجرمین جرایم منشأ و پول شویانه می‌توانند حساب‌های جعلی افتتاح و با واریز پول نقد به آن حساب‌ها نسبت به انتقال وجه به خارج از کشور اقدام نمایند. این شیوه در کشورهایی مورد استفاده قرار می‌گیرد که الزامی به شناسایی دقیق مشتریان ندارند. از این‌رو در بند اول اعلامیه کمیته بال، توصیه شماره ۱۰ (FATF) ۱۹۹۰ و شماره ۵ آن در اصلاحیه ۲۰۰۱ به بانک‌ها در شناسایی و احراز هویت مشتریانشان توصیه مؤکد شده است.

طریقه دیگر استفاده از معاملات کلان از طریق نزدیکان می‌باشد. در برخی از کشورها که الزامات مربوط به شناسایی مشتری رعایت می‌شود انجام عملیات بانکی توسط خود مجرمین ممکن است خطرناک باشد لذا عملیات بانکی به نام یکی از نزدیکان یا آشنایان مورد اعتماد مجرم صورت می‌گیرد یعنی یکی از آشنایان مجرم به نام خودش حساب باز می‌کند ولی عملیات بانکی را به نفع شخص مجرم انجام می‌دهد.

روش دیگر استفاده از وام‌های صوری و دروغین و اسمورفینگ می‌باشد که در این روش‌ها انتقال دهندگان عواید ناشی از جرایم ابتدا درآمد و عواید نامشروع خود را نزد یکی از

بانک‌های خارجی که مزایای ویژه‌ای همچون حذف نظارت بر عملکرد بانکی و خودداری از دریافت مالیات بر سود سپرده دارند، سپرده‌گذاری می‌کنند و سپس از یکی از بانک‌های داخلی به پشتوانه اموال سپرده‌گذاری شده در آن بانک خارجی تقاضای وام می‌کنند و بعد عمداً از بازپرداخت اقساط وام در موعد مقرر خودداری می‌کنند و بانک وام‌دهنده نیز اموال نامشروعی که به عنوان وثیقه معرفی شده را به عوض وام اخذ می‌کند و در نتیجه آنچه که در اختیار مجرمین قرار گرفته، درآمدی است که در صورت ایجاد ظن می‌تواند ادعا کنند آن را از بانک وام گرفته‌اند یا در روش اسمورفینگ انتقال دهندگان تعداد زیادی از افراد را استخدام می‌کنند تا عملیات بانکی کمتر از میزانی که مشمول شرط گزارش دهی به مقامات مسئول می‌شود را انجام دهند.

۷-۳-۲- شیوه‌های مربوط به استفاده از مؤسسات مالی غیربانکی

یکی دیگر از روش‌هایی که مجرمان برای انتقال عواید حاصل از جرم مورد استفاده قرار می‌دهند استفاده از مؤسساتی است که به طور غیرمستقیم در امور مالی دخالت دارند، مانند مؤسسات مالی که امور صرافی را انجام می‌دهند و یا خدمات بیمه‌ای ارائه می‌نمایند و یا در زمینه انتقال سهام شرکت‌ها فعالیت دارند لذا مجرمان به جای آنکه به طور مستقیم عواید حاصل از جرم را از طریق سیستم بانکی انتقال دهند با وارد کردن این عواید در مسیر فعالیت این نوع مؤسسات و خدمات سعی در انتقال عواید ناشی از جرم دارند که از جمله آنها استفاده از حواله و بازار بورس و خریدوفروش سهام و اوراق بهادار می‌باشد.

۷-۳-۳- راهکارهای اتخاذی در زمینه پیشگیری وضعی مقابله با عواید ناشی از

جرایم سازمان یافته

شیوه دیگری که مورد توجه مجرمان مذکور قرار می‌گیرد استفاده از انتقال عواید بدون استفاده از مؤسسات مالی از جمله قاچاق پول و استفاده از کازینوها می‌باشد لذا قانون‌گذار برای مقابله با این نوع روش‌های مجرمانه در ابتدا با شناسایی راه‌های انتقال عواید، سعی در ارائه راهکارهای پیشگیرانه به منظور جلوگیری از ارتکاب این نوع فعالیت‌های مجرمانه دارد از این رو در بحث پیشگیری وضعی اقدام به ارائه راهکارهایی با تکیه بر داده‌های اسناد بین‌المللی نموده است که از جمله آنها شناخت مشتری است که هم در بند ۱ ماده ۵۲ کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد و هم در ماده ۲۲-۲ قانون نمونه مبارزه با پول‌شویی و هم در توصیه دهم از (FATF) تأکید شده است و قانون‌گذار ایران نیز در بند الف

از ماده ۷ قانون مبارزه با پول شویی مصوب ۱۳۸۶ به این مقوله پرداخته و احراز هویت ارباب رجوع و در صورت لزوم اقدام توسط نماینده یا وکیل، احراز سمت و هویت نماینده و وکیل و اصیل را در مواردی که قرینه‌ای بر تخلف وجود دارد، یکی از وظایف اشخاص، نهادها و دستگاه‌های مشمول این قانون (موضوع مواد ۵ و ۶) برحسب نوع فعالیت و ساختار سازمانی آنها دانسته است. همچنین در فصل دوم آیین نامه اجرایی قانون مبارزه با پول شویی مصوب ۱۳۸۷ تحت عنوان شناسایی ارباب رجوع در ۱۵ ماده، کلیه موارد لازم در خصوص موضوع مورد بحث بیان شده است.

همچنین حفظ اطلاعات و سوابق مالی مشتریان مورد تأکید قرار گرفته است که این موضوع در فراز الف از بند ۱ ماده ۷ کنوانسیون پالرمو و پیشنهاد دوازدهم (FATF) در سال ۲۰۰۳ مؤسسات مالی ملزم شده‌اند حداقل به مدت پنج سال تمام اطلاعات، اسناد و مدارک لازم و مربوط به معاملات داخلی و خارجی را به نحوی نگهداری کنند که بتوانند هنگام درخواست مراجع قضایی بلافاصله آنها را ارائه نمایند. در نظام حقوقی ایران در بند ۷ از ماده ۷ قانون مبارزه با پول شویی مصوب ۱۳۸۶ قانون گذار اشخاص، نهادها و دستگاه‌های مشمول این قانون را برحسب نوع فعالیت و ساختار سازمانی خود مکلف به نگهداری سوابق مربوط به شناسایی ارباب رجوع، سوابق حساب‌ها و عملیات و معاملات به مدتی که در آیین نامه اجرایی تعیین می‌شود، کرده است و در ماده ۳۳ از فصل ششم آیین نامه اجرایی قانون مذکور تحت عنوان نگهداری سوابق و اطلاعات آمده است که تمام اشخاص مکلفند مدارک مربوط به سوابق معاملات را حداقل به مدت پنج سال بعد از پایان عملیات نگهداری کنند لذا ملاحظه می‌گردد قانون ایران در این زمینه توانسته است همگام با انتظارات کنوانسیون‌ها گام بردارد و نگهداری سوابق و اطلاعات را به عنوان یکی از راهکارهای پیشگیری از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته در خود بگنجاند.

موارد دیگری که مورد بررسی و توجه قرار گرفته است ایجاد واحد اطلاعات مالی بر مبنای شق ب از بند ۱ ماده ۱۴ کنوانسیون مریدا ناظر به ماده ۵۸ همین کنوانسیون است که کشورهای عضو جهت جلوگیری و مبارزه با انتقال عواید ناشی از جرم احراز شده بر اساس این کنوانسیون و ارتقای راه‌ها و روش‌های بازگرداندن چنین عوایدی با یکدیگر همکاری لازم را نمایند و بدین منظور ایجاد واحد اطلاعات مالی را به عنوان مسئول دریافت، تجزیه و تحلیل و نشر گزارشات مربوط به معاملات مالی مظنون، به مقامات صلاحیت‌دار مورد بررسی قرار خواهند داد و این موضوع در قسمت ب بند ۱ ماده ۷ کنوانسیون پالرمو که به ایجاد واحد

اطلاعات مالی تأکید می‌کند، اشاره نموده است و در قانون داخلی ایران نیز بر اساس ماده ۴ قانون مبارزه با پول‌شویی، یکی از وظایف شورای عالی مبارزه با پول‌شویی جمع‌آوری و کسب اخبار و اطلاعات مرتبط و تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی فنی و تخصصی آنها در مواردی که قرینه‌ای بر تخلف وجود دارد طبق مقررات و تبادل اطلاعات با سازمان‌های مشابه در سایر کشورها می‌باشد. همچنین بر اساس بند ۴ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پول‌شویی، واحد اطلاعات مالی، واحدی متمرکز و مستقل می‌باشد که مسئولیت دریافت، تجزیه و تحلیل و ارجاع گزارش‌های معاملات مشکوک به مراجع ذی‌ربط را برعهده دارد و در ماده ۳۸ آیین‌نامه مذکور وظایف واحد اطلاعات مالی که در وزارت امور اقتصادی و دارایی تشکیل می‌شود آمده و بیان شده است.

راهکارهای وضعی دیگری در خصوص پیشگیری از انتقال عواید ناشی از جرایم وضع شده از جمله از بین بردن بانک‌ها و مؤسسات مالی فاسد، صوری و موهوم در مراکز بهشت مالیاتی که در ماده ۱۰ مقررات پیشگیری از پول‌شویی در مؤسسات مالی پیش‌بینی شده است و اقدامات دیگر تدابیر پیشگیری وضعی مرتبط با اصل شفافیت می‌باشد بدین معنا که تمام فعالیت‌ها و اقدامات کسانی که در معرض فساد قرار دارند دور از هرگونه ابهامی صورت پذیرد و همواره به نحوی سریع و آسان امکان نظارت، رسیدگی و کنترل اقدامات آنان توسط مراجع ذی‌صلاح وجود داشته باشد به گونه‌ای که نظام‌هایی که عملکردشان همراه با شفافیت است برخلاف آنهایی که به صورت پنهانی فعالیت می‌نمایند کمتر دچار فساد می‌شوند که در این زمینه ماده ۹ کنوانسیون مبارزه با فساد (مریدا) نیز دولت‌ها را به اتخاذ اقدامات لازم به منظور ایجاد روش‌های مناسب در انجام خریدهای دولتی بر مبنای شفافیت، رقابت و ضوابط عینی در تصمیم‌گیری جهت جلوگیری مؤثر از فساد مالی فراخوانده و بر انتشار عمومی اطلاعات مربوط به تشریفات و قراردادهای خرید از جمله اطلاعات مربوط به مناقصه‌های دولتی و اطلاعات ذی‌ربط یا مربوط به اعطای قراردادها تأکید می‌ورزد.

در راستای شفاف‌سازی در معاملات دولتی و پیشگیری از فساد، بند ط ماده ۳۳ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، دولت را مکلف نمود که با تجهیز دستگاه‌ها و واحدهای مربوطه و با رعایت استانداردها و چارچوب نظام بازرگانی و تجارت الکترونیکی، اقدامات لازم را توسط دستگاه‌های مربوطه برای انجام مناقصه‌ها، مزایده‌ها و مسابقه‌های خرید و فروش کالا و خدمات و عملیات مالی و اعتباری در محیط رایانه‌ای و شبکه‌های اطلاع‌رسانی انجام دهد و در برنامه پنجم توسعه نیز در ماده ۹۷ به این اصل و در

بخش ششم از قانون برنامه ششم توسعه نیز به نظام اداری، شفافیت و مبارزه با فساد اشاره شده است و در مواد ۲۹ و ۳۰ قانون مذکور به تفصیل در این زمینه مواردی پیش بینی شده است.

همچنین در قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب ۱۳۹۰ نیز یکی از مهم ترین ارکان برای مقابله با فساد و شاید برجسته ترین آنها، شفاف سازی است و ماده ۳ این قانون الزام های گسترده ای برای شفاف سازی کارکرد و فعالیت ها به ویژه قراردادهای پیش بینی می کند و همچنین طبق ماده ۱۲ این قانون، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور موظف است ظرف دو سال نسبت به تکمیل و اجرای طرح کاداستر و سایر ترتیبات قانونی لازم اقدام و اطلاعات لازم را در پایگاه اطلاعاتی مربوط وارد نماید و ظرف یک سال پایگاه اطلاعات اشخاص حقوقی را ایجاد نماید و از طرفی قانون گذار در بند الف ماده ۲۳ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳، دولت را موظف به ایجاد پایگاه اطلاعات و پایگاه ملی اطلاع رسانی مناقصات و ثبت و نگهداری اطلاعات و اسناد راجع به فراخوان مناقصه، اسناد مناقصه، روش و مراحل ارزیابی کیفی مناقصه گران، صورت حساب و نتایج ارزیابی ها، نام و مشخصات و نحوه انتخاب برنده مناقصه نموده است.

و همچنین قانون گذار در رابطه با ایجاد سامانه پاسخگویی و مکانیزه نمودن آن، مهلت پاسخگویی و ضمانت اجرای عدم پاسخگویی، در قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد در ماده ۲۵ مقرر می دارد که «دستگاه های مذکور در بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون موظفند به بازنگری و مهندسی مجدد سامانه پاسخگویی به شکایات و مکانیزه نمودن آن به نحوی اقدام نمایند که دریافت شکایات به طور غیرحضوری توسط واحدهایی که مسئولیت پاسخگویی و رسیدگی به شکایات مردم را دارند به واحد مربوطه در دستگاه منعکس گردد ...»

لذا ملاحظه می گردد که ایجاد و ارتقای شفافیت به عنوان عاملی که می تواند زمینه فعالیت و رقابت سالم را فراهم آورده، از سوءاستفاده افراد در جو غیرشفاف موجود به منظور کسب منافع نامشروع پیشگیری نماید، در سیاست جنایی کشورمان با تکیه بر مفاد اسناد بین المللی مورد توجه قرار گرفته است.

از جمله اقدامات دیگری که در زمینه پیشگیری وضعی مورد توجه قرار گرفته است اتخاذ تدابیر نظارتی بر عملیات مالی و بانکی می باشد که در ماده ۱۸ آیین نامه قانون مبارزه با پول شویی و تبصره ۱ آن بیان شده است که اشخاص مشمول قانون و نیز هیئت مدیره

اتحادیه‌های صنفی مشاغل غیرمالی مکلفند واحدی را با توجه به وسعت و گستردگی سازمانی خود به عنوان مسئول مبارزه با پول‌شویی به دبیرخانه معرفی کنند.

از طرف دیگر، یکی از راهکارهای دیگری که مورد لحاظ قرار گرفته کنترل و نظارت بر ارزش‌های خارجی است چراکه مسلماً رژیم کنترل ارزش گامی مؤثر در تحدید و کنترل فعالیت‌های پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از فعالیت مجرمانه می‌باشد. از این رو اکثر کشورها دارای نظام کنترل ارزی می‌باشند که بر اساس آن یا انتقال ارزش به خارج از کشور دارای محدودیت‌هایی است یا اینکه گزارش جامع از هر نوع معامله مستلزم نقل و انتقال ارزش، به مقامات ذی‌صلاح ضروری است.

سیاست کنترل بر ارزش، با هدف مبارزه با پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرم باید با دقت کافی مورد استفاده قرار گیرد زیرا این سیاست همانند یک تیغهٔ دولبه است که از یک طرف باعث دشواری نقل و انتقال وجوه توسط انتقال‌دهندگان عواید و پول‌شویان می‌شود و از طرف دیگر اعمال این سیاست منجر به ایجاد بازارهای موازی و بازار سیاه ارزش می‌گردد که به آسانی می‌توانند مورد سوءاستفاده این افراد قرار گیرند.

بنابراین لازم است دولت‌ها به جای عقب‌نشینی و محدود کردن نظام‌های مالی و ارزی خود، بر نقل و انتقالات ارزش‌های خارجی نظارت داشته باشند که یکی از این روش‌ها به کارگیری شیوه‌های نظارتی به منظور ممانعت از انتقال عواید توسط کارکنان رسمی دولت است. روش دیگر آن است که به کارکنان بانک‌ها و صرافی‌ها آموزش‌های ضد پول‌شویی داده شود. برای این کار می‌توان از کمک‌های فنی صندوق بین‌المللی پول نیز استفاده کرد.^{۴۳}

از همین رو قانون‌گذار در فصل پنجم آیین‌نامه قانون مبارزه با پول‌شویی که تحت عنوان امور مربوط به مبادلات ارزی می‌باشد، راهکارهایی را پیش‌بینی نموده است که از جمله در ماده ۲۸ آیین‌نامه مذکور آمده است: «خریدوفروش ارزش به هر صورت از جمله پرداخت ریال در داخل و دریافت ارزش در خارج کشور و برعکس، تنها در سیستم بانکی و صرافی‌های مجاز با رعایت قوانین و مقررات مجاز است و در غیر این صورت خریدوفروش ارزش غیرمجاز محسوب و مشمول قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارزش - مصوب ۱۳۷۴ - مجمع تشخیص مصلحت نظام است.»^{۴۴}

۴۳. پروانه اصلانی، «درآمدی بر پول‌شویی»، فصلنامه مطالعاتی راهبرد ۳۰ (۱۳۸۲)، ۳۰۲.

۴۴. قانون قاچاق کالا و ارزش در سال ۱۳۹۲ اصلاح و به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است.

همچنین ماده ۲۹ آیین نامه مذکور بیان می کند: «بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است اطلاعات تفصیلی مربوط به خرید و فروش و نقل و انتقالات ارز در سیستم بانکی و صرافی های مجاز را در پایان هر روز در بانک اطلاعاتی که به همین منظور تهیه خواهد شد، ثبت و امکان دسترسی و جستجوی واحدهای اطلاعات مالی را در آن فراهم کند.»

یکی دیگر از مواردی که به عنوان پیشگیری وضعی با تأکید بر وضعیت و موقعیت می تواند مورد توجه قرار گیرد، اعلام دارایی و اموال مسئولین و مقامات دولتی است به نحوی این اقدام می تواند در کاهش فرصت جرم و منافع برخاسته از وقوع جرایم فساد اداری و مالی پیشگیری نماید. از این رو کارکنان دولتی می بایست دارایی خود را اعلام و هرگونه افزایشی در آن را گزارش نمایند.

الزام کارگزاران بخش عمومی، به ویژه کسانی که در پست های عالی قرار دارند، به اعلام صورت وضعیت دارایی ها، چه به عموم مردم و چه برای نهادهای مقابله با فساد دولتی به سه شکل عمده از بروز فساد پیشگیری می کند. شکل اول اینکه الزام کارگزاران به اعلام لیست کامل دارایی ها در مراحل مختلف خدمتشان مبنا و مقیاسی را برای سنجش و شناسایی اموال و منافی به دست می دهد که ممکن است از طریق فساد تحصیل شده باشند. اما در شکل دوم الزام کارگزاران به اعلام دارایی هم به کارگزار مورد نظر و هم به دولت کمک می نماید زمینه های تعارض منافع را شناسایی نمایند که آن خود مستلزم محروم شدن از منافع خصوصی یا تخصیص مجدد منافع عمومی به کارگزار دیگری است که در سمت متعارض قرار ندارند و بالاخره در شکل سوم، وجود مقرراتی ناظر به اعلام دارایی از جانب کارگزاران به واسطه ترس و دلهره ای که ایجاد می کند، می تواند برای پیشگیری از بروز فساد تأثیرگذار باشد که در این زمینه در حقوق ایران اگرچه در خصوص نظارت اموال و دارایی مسئولین به عنوان یکی از راهکارهای پیشگیری از جرم پول شویی در قانون مبارزه با پول شویی و یا در آیین نامه اجرایی آن سخن به میان نیامده است اما قوانینی در خصوص نظارت بر اموال و دارایی مسئولین تصویب شده است که از جمله آنها می توان به قانون مربوط به رسیدگی به دارایی وزراء و کارمندان دولت اعم از کشوری و لشگری و شهرداری ها و مؤسسات وابسته به آنها مصوب ۱۳۳۷ و اصل ۱۴۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قانون رسیدگی به دارایی مقامات، مسئولین و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۱ مجلس شورای اسلامی که در تاریخ ۱۳۹۴/۰۸/۰۹ از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام با اصلاحات کلی در شش ماده موافق با مصلحت نظام تشخیص داده شده است اشاره نمود و مضافاً بر اینکه

در مواد ۲۹ و ۳۰ قانون برنامه ششم توسعه نیز به این موارد به طور ضمنی اشاره شده که در همه این قوانین صراحتاً بیان شده است که کارکنان و مقامات دولتی مکلف به ارائه صورت‌داری و اموال خود می‌باشند با این توضیح که در برخی از قوانین فوق‌الذکر مانند اصل ۱۴۳ قانون اساسی تنها به مقام‌های خاص مانند رهبری و ارکان قوه مجریه و نیز خانواده ایشان (همسر و فرزندان) اشاره داشته است و در مورد سایر مقام‌ها حکمی ندارد. این در حالی است که ماده ۲۰ کنوانسیون مریدا نظارت بر میزان اموال و دارایی مقام‌ها را تا سطح کارمند عادی دولت گسترش داده است و لفظ یک مقام دولتی را به کار برده است که این مقام می‌تواند در رأس نظام دولتی باشد و یا یک کارمند عادی دولت که قانون‌گذار در سال ۱۳۹۱ در راستای اصل ۱۲۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران رسیدگی به دارایی مقامات، مسئولین و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران را به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال نمود که قانون مذکور موافق با مصلحت نظام تشخیص داده شد و در سال ۱۳۹۴ تصویب شد و در ماده ۳ قانون مذکور شرح مقاماتی که می‌بایست صورت‌داری‌های و اموال خود را اعلام نمایند، بیان شده است.

طبق ماده ۲ قانون مربوط به رسیدگی به دارایی وزراء و کارمندان دولت اعم از کشوری و لشگری، شهرداری‌ها و مؤسسات وابسته به آنها مصوب ۱۳۳۷/۰۲/۱۹ صورت‌داری شامل ریز کلیه اموال غیرمنقول و حقوق متعلق به آنها و مطالبات و دیون و حقوق و وجوه نقد، اسناد بهادار، جواهر و اشیاء گران‌بها با ذکر مشخصات آنها خواهد بود. در قانون رسیدگی به دارایی مقامات و مسئولان و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران صورت‌داری علاوه بر مواد فوق شامل سرمایه‌گذاری و هرگونه منبع درآمدی دیگر و اموال منقول با ارزش نیز می‌باشد که البته منظور از قید با ارزش مشخص نمی‌باشد و محل ایراد است زیرا باعث ایجاد تفسیرهای مختلف گردیده و نحوه عملکرد را سلیقه‌ای می‌نماید.

این در حالی است که مطابق بند ۳ ضمیمه تصویب‌نامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد علیه فساد مالی با عنوان کد رفتاری بین‌المللی کارگزاران عمومی مصوب ۱۹۹۶، کارگزاران عمومی علاوه بر دارایی، بدهی‌های خود را نیز باید اعلام دارند. از همین رو سازمان ملل در ماده ۲۰ کنوانسیون مریدا مقرر داشته است هر دولت عضو با توجه به قانون اساسی نظام حقوقی خود، اتخاذ قوانین و سایر اقدامات لازم را مدنظر قرار دهد تا تحصیل غیرقانونی ثروت یعنی افزایش چشمگیر دارایی‌های یک مقام دولتی را که به صورت معقول نمی‌تواند در ارتباط با درآمد قانونی خود توضیح دهد موقعی که به صورت عمدی ارتکاب یابد، جرم کیفری تلقی

کند.

یکی دیگر از مواردی که در مورد پیشگیری از انتقال عواید مورد بحث قرار می‌گیرد، گزارش‌دهی معاملات مشکوک است که به عنوان یک راهکار پیشگیری از جرم پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرایم در قوانین بسیاری از کشورها گنجانده شده است و در حقوق ایران قانون‌گذار در بند «ج» از ماده ۷ قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۸۶ اشخاص، نهادها و دستگاه‌های مشمول این قانون (موضوع مواد ۵ و ۶) را حسب نوع فعالیت خود مکلف به گزارش معاملات و عملیات مشکوک به مرجع ذی‌صلاح که شورای عالی مبارزه با پول‌شویی تعیین می‌کند، کرده است.

در ماده ۲۵ آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پول‌شویی آمده است تمام کارکنان تحت امر اشخاص مشمول موظفند در صورت مشاهده معاملات و عملیات مشکوک موضوع بند «و» ماده ۱ مراتب را بدون اطلاع ارباب‌رجوع به واحدهای مسئول مبارزه با پول‌شویی در هر دستگاه اطلاع دهند. در صورت عدم وجود این واحد، بالاترین مقام شخص مشمول، مسئول دریافت گزارش‌ها و انجام اقدامات مقتضی خواهد بود.

همچنین در ماده ۱۳ قانون ارتقای سلامت نظام اداری در مقابله با فساد نیز مسئولان دستگاه‌های مشمول این قانون موظفند بدون فوت وقت از شروع یا وقوع جرایم مربوط به ارتشاء، اختلاس، کلاه‌برداری و ... بلافاصله مراتب را به مقامات قضایی و اداری رسیدگی‌کننده به جرایم و تخلفات گزارش نمایند، در غیر این صورت مشمول مجازات مقرر در ماده ۶۰۶ قانون مجازات اسلامی می‌شوند.

راه‌های پیشگیرانه وضعی دیگری نیز در خصوص جلوگیری از انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته وجود دارد لیکن به جهت جلوگیری از اطاله کلام از ذکر آنها پرهیز می‌شود که از جمله آنها می‌توان به پیشگیری وضعی از منظر تعدیل اصل رازداری بانکی از طریق گزارش‌دهی معاملات مشکوک اشاره نمود.

۸- پیشگیری واکنشی انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان یافته فراملی

پیشگیری واکنشی، قهرآمیز یا کیفری در معنای خاص به آن دسته از تدابیر و اقداماتی گفته می‌شود که بعد از ارتکاب جرم و با هدف جلوگیری از تکرار جرم از طریق اعمال مجازات انجام می‌گیرد. رهیافت پیشگیری واکنشی، ارباب‌انگیزی فردی، جمعی و عبرت‌آموزی می‌باشد تا از بزهکاری نخستین و بزهکاری دوباره افراد جلوگیری کند. این نوع پیشگیری

اگرچه به تنهایی پاسخگوی نیازهای اجتماعی و امنیتی جامعه نمی‌باشد اما با ادغام در زمینه‌های پیشگیرانه غیرکیفری از جرم و استفاده از هر دو عضو در کنار هم می‌توان عامل مهمی در زمینه کاهش جرم در اجتماع را فراهم کرد.

به طور کل ارباب یا بازدارندگی ماهیتاً بازدارنده است مبتنی بر اینکه مردم در صورت ارتکاب جرم به خاطر ترس یا حالت سرزنش‌آمیز کیفر یعنی مجازاتی که آنها تحمل می‌کنند، دیگر مرتکب جرمی نشوند.^{۴۵} از همین منظر نخستین گام جرم‌انگاری اعمالی است که راه را برای پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرایم سازمان‌یافته می‌گشاید.

در ارتباط با پیشگیری واکنشی از انتقال عواید ناشی از جرم بدون شک یکی از مهم‌ترین ابزارها و شیوه‌هایی که می‌توان با توسل به آن از ارتکاب پول‌شویی و انتقال عواید به ویژه در زمینه جرایم سازمان‌یافته فراملی جلوگیری نمود تعیین مجازات‌های متناسب می‌باشد. کنوانسیون‌هایی که مرتبط با پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرایم می‌باشند نگاه نسبتاً جامعی به اقداماتی که دولت‌ها پس از وقوع جرم باید اتخاذ نمایند، دارند و در این حوزه معیارهایی را برای تعیین ضمانت‌اجرای کیفری مشخص و ارائه نموده‌اند. اسناد بین‌المللی در این زمینه تقریباً رویکرد مشابهی دارند و به دولت‌های عضو توصیه کرده‌اند ضمن جرم‌انگاری پول‌شویی و انتقال عواید ناشی از جرم با توجه به شدت و اهمیت جرایم ارتكابی مجازات‌های متناسبی را نسبت به مرتکبین اعمال نمایند از جمله در بند ۱ ماده ۱۱ کنوانسیون پالمو بیان شده است: «تمامی کشورهای عضو، ارتکاب جرایم موضوع مواد ۵، ۶، ۸ و ۲۳ این کنوانسیون را با در نظر گرفتن اهمیت جرم ارتكابی، مجازات خواهند کرد» و ماده ۵ به جرم‌انگاری مشارکت در یک گروه مجرمانه سازمان‌یافته اشاره دارد و مصادیق آنها را برشمرده است و ماده ۶ نیز صراحتاً به جرم‌انگاری شستشوی عواید حاصل از جرم پرداخته است.

بند ب ماده ۳ کنوانسیون سازمان ملل برای مقابله با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان مصوب ۱۹۹۸ وین علاوه بر ذکر ضابطه ضرورت تناسب داشتن مجازات با شدت جرم ارتكابی به دو نوع ضمانت‌اجرا اشاره کرده و مجازات زندان و دیگر اقدامات تحدیدکننده آزادی، مجازات نقدی و مصادره اموال را به عنوان گزینه‌های مناسب به دولت‌ها پیشنهاد

۴۵. علی صفاری، توجیه یا دلیل‌آوری مجازات، مقاله‌ای در جرم‌شناسی و کیفرشناسی (تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۱)، ۳۵۶.

کرده است. این در حالی است که مقررات ماده ۶ کنوانسیون پالمو به طور کل به تطهیر عواید همه جرایم اشاره نموده است در حالی که در کنوانسیون وین تنها به عواید حاصل از جرم مواد مخدر اشاره شده است. بنابراین جرم‌انگاری عمل پول‌شویی و انتقال و تطهیر عواید ناشی از جرم باعث می‌شود، افراد و بزهکاران بالقوه که انگیزه اصلی آنها برای ارتکاب جرم، کسب منفعت مالی است از همان ابتدا با ارزیابی و سنجش سود و زیان ارتکاب جرم و با در نظر گرفتن این واقعیت که بر فرض موفقیت در ارتکاب جرم، بسیار دشوار یا غیرممکن است که بتوانند اموال و دارایی ناشی از آن را مورد استفاده و انتقال قرار دهند، از ارتکاب جرم منصرف و پشیمان می‌شوند و از این منظر می‌توان به پیشگیری از جرم دست یافت زیرا قابل مجازات دانستن پول‌شویی و دخالت در اموال ناشی از جرم سبب می‌شود کسی حاضر نشود با مجرم بر سر اموال ناشی از جرم معامله یا همکاری کند و این خود باعث از بین رفتن انگیزه ارتکاب جرم در مجرم بالقوه خواهد شد.

بنابراین اگرچه در اسناد بین‌المللی میزان و نوع مجازات جرایم ارتكابی پیش‌بینی نشده است اما راهکارهای لازم برای تعیین مجازات، مصادره اموال و عواید حاصل از جرم پیش‌بینی شده است.^{۴۶}

در قوانین داخلی ناظر به مفاد برخی از کنوانسیون‌ها از جمله کنوانسیون پالمو و وین و مریدا^{۴۷} قانون‌گذار در ماده ۹ قانون مبارزه با پول‌شویی به مجازات جرم مذکور اشاره و مقرر داشته است: «مرتکبین جرم پول‌شویی علاوه بر استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم مشتمل بر اصل و منافع حاصل (و اگر موجود نباشد، مثل یا قیمت آن) به جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می‌شوند که باید به حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واریز گردد.»

این در حالی است که مجازات تعیینی در ماده مذکور با مفاد کنوانسیون‌های فوق‌الذکر

۴۶. در این زمینه می‌توان به بند ۴ (الف) ماده ۳ کنوانسیون وین، ماده ۲ کنوانسیون شورای اروپا، ماده ۱۲ کنوانسیون پالمو، توصیه سوم (FATF) ۲۰۰۱، ماده ۳۱ کنوانسیون مبارزه با فساد مالی مریدا اشاره نمود. ۴۷. در اسناد بین‌المللی اگرچه صراحتاً به مجازات حبس اشاره نشده است، لیکن در این اسناد توصیه‌هایی شده که می‌توان از آن برداشت نمود که تدوین‌کنندگان این اسناد نسبت به اعمال مجازات حبس علیه منتقل‌کنندگان عواید ناشی از جرم و پول‌شویی تمایل دارند. برای مثال بر اساس بند ۵ ماده ۳۰ کنوانسیون مریدا کشورهای عضو مکلف شده‌اند در بررسی موضوع آزادی مشروط اشخاص محکوم به جرایم مشمول کنوانسیون، شدت و سنگینی جرایم را مورد لحاظ قرار دهند. بدیهی است آزادی مشروط تنها زمانی قابل تصور است که مجازات حبس اعمال شود.

کاملاً منطبق نبوده چراکه امروزه در اغلب کشورها علاوه بر جزای نقدی، مجازات حبس یا هردو مجازات برای جرم مذکور در نظر گرفته می‌شود.

لازم به ذکر است قانون‌گذار در ماده ۵۵۹ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ نیز برای خریدن یا پنهان کردن اشیاء و لوازم و مصالح و قطعات آثار فرهنگی و تاریخی مسروقه از اماکن تاریخی مذهبی و یا اماکنی که تحت نظارت دولت است، علاوه بر استرداد مال، مجازات حبس پیش‌بینی نموده است و همچنین در ماده ۲ قانون مجازات عاملین متخلف در امر حمل و نقل کالا مصوب ۱۳۶۷ برای افرادی که اموال و کالاهایی را که مسئول حمل آنها به مقصد می‌باشند با علم و اطلاع تحصیل، مخفی، قبول، مورد معامله و یا مورد استفاده دیگری قرار دهند، مجازات تعیین نموده است. در حالی که در مورد انتقال عواید حاصل از جرم مطابق قانون پول شویی نمی‌توان فرد مجرم را به مجازات حبس محکوم نمود مگر زمانی که وی را مشمول ماده ۶۶۲ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات بدانیم.

از طرف دیگر به منظور مقابله با انتقال عواید ناشی از جرم، مصادره اموال و ضبط درآمدهای آن را در نظر گرفته‌اند چراکه یکی از مؤثرترین و کارآمدترین راهکارهای پیشگیرانه از جرم، محروم نمودن مجرمین از عواید جرم ارتكابی است و یکی از ابزارهای حقوق برای محروم کردن مرتکبین از منافع و عواید غیرقانونی، مصادره عواید ناشی از جرم است زیرا با مصادره عواید ناشی از جرم و ایجاد مانع در مسیر فرایند انتقال آن، انگیزه ارتکاب این نوع جرم هم در جرم اصلی و هم جرم انتقال عواید از بین می‌رود. از این‌رو در اسناد بین‌المللی به ضبط و مصادره اموال نیز اشاره و در ماده ۹ قانون مبارزه با پول شویی نیز به این مسئله توجه شده است.^{۴۸}

در کنوانسیون پالمو مطابق بند ۴ ماده ۱۲ علاوه بر اموال و منافع حاصل از جرم ارتكابی، چنانچه اموال یا منافع حاصل از جرم به شکل دیگری تغییر یابند یا به مال دیگری تبدیل شوند نیز قابل مصادره می‌باشند.

در قانون جزایی جمهوری اسلامی ایران در مواردی که مرتکب با ارتکاب جرم درآمد یا منافی را به دست می‌آورد قانون‌گذار با محروم کردن مجرم از تمام یا بخشی از آن عواید و دارایی درصدد اعمال مجازات و همچنین پیشگیری از ارتکاب جرم توسط افراد می‌باشد که از

۴۸. نک: ماده ۱ کنوانسیون وین، بند ۲ ماده ۲ کنوانسیون پالمو، بند الف ماده ۱ کنوانسیون استراسبورگ، ماده ۳۱ کنوانسیون مریدا.

جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱- طبق قانون شمول اجرا قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی در مورد ثروت‌های ناشی از احتکار، کلیه ثروت‌هایی که برخلاف ضوابط دولت در اثر احتکار و گران‌فروشی و قاچاق کسب گردیده به عنوان مجازات صادره می‌گردد و همچنین در ماده ۱۴ این قانون به نحوه جرم تطهیر اموال اشاره شده است و هرگونه نقل و انتقال اموال اصل ۴۹ به منظور فرار از مقررات این قانون پس از اثبات باطل و بلااثر است. انتقال‌گیرنده در صورت مطلع بودن و انتقال‌دهنده به مجازات کلاه‌برداری محکوم می‌شوند.

۲- به موجب قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس و واردکنندگان و توزیع‌کنندگان اسکناس مجعول مصوب ۱۳۶۸ در ارتباط با جعل اسکناس و جرایم مربوط به ورود و توزیع اسکناس مجعول، معادل اموالی که از طریق جعل، توزیع یا ورود و مصرف اسکناس به دست آمده است از اموال مرتکب مصادره می‌شود.

۳- بر اساس قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب سال ۱۳۷۶ بعضی از مصادیق جرایم مربوط به قاچاق مواد مخدر علاوه بر مجازات‌های دیگر مستوجب مصادره کلیه اموال محکوم‌علیه نیز می‌باشند که در مواد ۴، ۵، ۶ و ۸ قانون مذکور بیان شده است.

نکته دیگری که در خصوص ماده ۹ قانون مبارزه با پول‌شویی در زمینه مصادره و ضبط وجود دارد این است که قانون‌گذار در مورد ضبط یا مصادره اموال، راهکاری پیش‌بینی ننموده است اما با توجه به ماده مذکور و تبصره‌های آن و همچنین ماده ۱ از قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن مصوب ۲۴ دی ۱۳۷۰ می‌توان ادعان نمود به اینکه ضبط درآمدهای مجرمانه شامل اصل و منافع حاصله می‌باشد و چنانچه به هر نحوی تلف شده باشد، مثل یا قیمت آن اموال حسب مورد جایگزین خواهد شد.

از جمله راهکارهای دیگر پیشگیرانه واکنشی که مورد توجه اسناد بین‌المللی قرار گرفته است تعیین مجازات‌های تکمیلی و تبعی می‌باشد و همچنین همکاری‌های بین‌المللی در جهت شناسایی مجرمین و استرداد آنها در سطح بین‌المللی و شیوه‌های دادرسی افتراقی از جمله تحقیقات مخفی و نفوذ برای کشف و شناسایی جرم انتقال، پیش‌بینی مواعد طولانی مرور زمان و تعقیب و صدور حکم، گزارش‌دهی جرم توسط افراد به مقامات ذی‌صلاح، پذیرش اماره مجرمیت در جرم مذکور می‌باشد که به جهت جلوگیری از اطاله مباحث از

تشریح بیشتر آنها خودداری می‌کنیم و در بحث دیگری به آنها خواهیم پرداخت. بنابراین، در بحث پیشگیری واکنشی، تعیین و شناسایی جرایم منشأ جرم عواید ناشی از فعالیت مجرمانه و تعیین مجازات‌های متناسب برای این نوع جرایم، می‌تواند به نوعی یک عامل بازدارنده و پیشگیرانه در ارتکاب جرم تلقی گردد.

۹- ایران و گروه اقدام مالی (FATF) ۴۹

گروه اقدام مالی در سال ۲۰۱۲ چهل و نه توصیه که شامل نه توصیه در خصوص مبارزه با تروریسم و چهل توصیه برای شفافیت مالی بوده، ارائه کرد.^{۴۹} از نظر این نهاد مالی، کشورها به چهار دسته استاندارد، در حال پیشرفت، غیرهمکار و لیست سیاه تقسیم می‌شوند که کشور ایران از سال ۲۰۰۹ در لیست سیاه قرار گرفت.

در سال ۲۰۰۹ برای نخستین بار نام ایران در لیست سیاه این سازمان قرار گرفت و باعث شد تا جریان ورود سرمایه‌گذاری به کشور دشوارتر و همکاری‌های اقتصادی محدودتر شود. در همین راستا تلاش از سال ۱۳۸۶ و قبل از اقدام گروه مالی برای خروج ایران از لیست سیاه این سازمان آغاز شد و سرانجام در پی اقدامات دولت، گروه اقدام مالی (FATF) در تاریخ چهارم تیر ۱۳۹۵ با انتشار بیانیه‌ای، درخواست خود از کشورها برای انجام اقدامات مقابله‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران را به مدت یک سال به حالت تعلیق درآورد.

در اواخر سال قبل نیز مقامات FATF طی بیانیه‌ای پس از نشست مشترک با گروه اقدام مالی مشترک آمریکای لاتین اعلام کردند که ایران تا ماه نخست سال ۲۰۱۸ (۱۱ بهمن ۱۳۹۶) وقت دارد به تعهدات خود در قبال FATF عمل کند.

در این بیانیه تأکید شده بود که در سال ۲۰۱۶، FATF تعهدات ایران برای پیوستن به این گروه اقدام مالی مشترک را پذیرفت و تصمیم گرفت به این کشور در اجرای برنامه‌های FATF کمک فنی کند. در سایه تلاش‌های ایران برای اجرای برنامه‌های تعیین‌شده از سوی

49. The Financial Action Task Force.

گروه ویژه اقدام مالی یا به اختصار اف‌ای‌تی‌اف (FATF) یک سازمان بین‌دولتی است که در سال ۱۹۸۹ با ابتکار جی ۷ با توجه به سیاست‌های توسعه برای مبارزه با پول‌شویی تأسیس شده است. این سازمان در سال ۲۰۰۱ به عمل در مبارزه با تأمین مالی تروریسم گسترش یافت. دبیرخانه آن در مقر سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در پاریس است.

۵۰. عنوان این توصیه‌نامه «استانداردهای بین‌المللی در مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم و اشاعه‌گری» است.

FATF این گروه اقدام مالی تصمیم گرفت تا اجرای اقدامات علیه ایران را در ژوئن ۲۰۱۷ به حالت تعلیق درآورد. در همین راستا به ایران مهلت داده شد تا روز ۳۱ ژانویه ۲۰۱۸ اصلاحات مدنظر FATF را به طور کامل اجرایی کند. قرار بود در فوریه سال ۲۰۱۸ FATF در نشست خود روند اجرای این سیاست‌ها از سوی ایران را مورد ارزیابی قرار داده و متعاقب آن سیاست‌های خود در قبال ایران را تبیین کند و در همین راستا این گروه ویژه اقدام مالی در نشست روز ۲۴ فوریه سال ۲۰۱۸ (جمعه چهارم اسفند ۱۳۹۶) اعلام نمود با توجه به پایبندی ایران به تعهدات خود، همچنان این محدودیت و اقدامات تنبیهی را معلق نگه خواهد داشت.

با توجه به گستردگی پذیرش مقررات سازمان اقدام مالی هم‌اکنون اغلب بانک‌های دنیا بر اساس دستورالعمل‌های مبارزه با پول شویی و تأمین مالی تروریسم اقدام به همکاری با سایر کشورها می‌کنند. بر همین اساس در صورتی که ایران به صورت کامل از لیست سیاه این سازمان خارج نشود، در توسعه همکاری‌های بانکی و اقتصادی خود با سایر کشورها و همچنین ورود شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران مشکل جدی خواهد داشت. در همین راستا کشور ایران در سال‌های گذشته تلاش کرده است با تصویب قوانین جدید، هم نظارت بر پرداخت مالیات‌ها را بیشتر کند، هم فضای کسب‌وکار را بهبود بخشد و هم شبهه‌ها در مورد تأمین مالی تروریسم از طریق بازارهای غیرشفاف مالی را کاهش دهد. پس از تصویب قانون مبارزه با پول شویی در سال ۱۳۸۶ یکی از اقداماتی که برای این منظور انجام شده، تصویب «قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم» بود که در سال ۱۳۹۴ تصویب و در اسفند ۱۳۹۵ به دولت ابلاغ شد. علاوه بر این، آیین‌نامه مربوط به قانون مبارزه با پول شویی در سال ۱۳۸۸ و آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم در سال ۱۳۹۴ به تصویب رسید و در اواخر سال ۱۳۹۶ بانک مرکزی اصلاحیه دستورالعمل اجرایی ضوابط ناظر بر ارز، اسناد بانکی و اوراق بهادار بی‌نام همراه مسافر را برای ابلاغ به دستگاه‌های مربوطه فرستاده و همچنین در اواخر سال ۱۳۹۶ سه لایحه «اصلاح قانون مبارزه با پول شویی»، «لایحه اصلاح قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم» و «بررسی لایحه الحاق دولت ایران به کنوانسیون بین‌المللی مقابله با جنایات سازمان یافته» به مجلس پیشنهاد شد که مجلس شورای اسلامی قانون الحاق ایران به کنوانسیون بین‌المللی مقابله با جنایات سازمان یافته موصوف به کنوانسیون پالمو را تصویب کرد که با ایراد شورای نگهبان مواجه شد و در روزهای اخیر نیز لایحه اصلاح قانون مبارزه با پول شویی در صحن علنی مجلس مطرح رسیدگی می‌باشد. بدین ترتیب به نظر می‌رسد با تصویب و ابلاغ این قوانین که در شفافیت اقتصادی نقش مهمی دارد و

اقتصاد ملی از آثار مثبت آن بهره‌مند خواهد شد، زمینه‌های خروج کامل ایران نیز از لیست سیاه FATF فراهم می‌شود.

نتیجه

با توجه به اینکه انتقال عواید ناشی از جرم، مستلزم مخفی کردن منبع اصلی و اولیة این عواید و تبدیل آنها به اموال مشروع و پاک می‌باشد این امر از یک سو موجب عدم کشف و تعقیب جرایم اصلی‌ای می‌شود که این اموال از آنها ناشی شده و از سوی دیگر از آنجا که این اموال و عواید در نهایت وارد چرخه اقتصاد و تجارت جامعه می‌شود موجب فاسد شدن اقتصاد کشور و بروز مفاسد کلان اقتصادی در جامعه می‌گردند، لذا با توجه به این مسائل موضوع پیشگیری از انتقال عواید ناشی از جرایم به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی کشورهای مختلف تبدیل شده است. در واقع آثار مهم اقتصادی، سیاسی و اجتماعی این جرم اقتضاء دارد تا دولت‌ها به مقابله جدی با آن بپردازند و از همین منظر کشورها با پی بردن به ماهیت و خطرات انتقال عواید ناشی از فعالیت‌های مجرمانه به کنوانسیون‌های بین‌المللی متعددی نظیر کنوانسیون وین ۱۹۹۸، کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰ و کنوانسیون مریدا ۲۰۰۳ ملحق شده‌اند و با الهام گرفتن از مفاد کنوانسیون‌های مذکور و تعهدات ناشی از آن مبادرت به وضع قوانینی در مورد انتقال عواید ناشی از فعالیت مجرمانه پرداخته‌اند و در این میان دولت جمهوری اسلامی ایران نیز با پذیرش برخی از این کنوانسیون‌ها از جمله کنوانسیون مبارزه با فساد مریدا و کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر وین قانون الحاق به این کنوانسیون‌ها را به تصویب مجلس شورای اسلامی رساند و در راستای همین کنوانسیون‌ها نیز قوانین مرتبط از جمله قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد را در سال ۱۳۸۷ به تصویب رساند و همچنین برای مقابله با پول‌شویی، قانون مبارزه با پول‌شویی را در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۰۲ به تصویب رسانید و آیین‌نامه اجرایی قانون مذکور نیز در سال ۱۳۸۸ به تصویب رسید و اخیراً نیز قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون مقابله با جرایم سازمان‌یافته فراملی پالرمو به صورت مشروط به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید که تاکنون به تأیید شورای نگهبان نرسیده است. با ملاحظه این قوانین و اسناد بین‌المللی می‌توان دریافت که قانون‌گذار جمهوری اسلامی ایران به منظور پیشگیری و مقابله با انتقال عواید ناشی از جرایم گام‌های مؤثری برداشته است و علی‌الاصول تدابیر پیشگیرانه کنشی و غیرکیفری (پیشینی) و واکنشی یا کیفری و قهرآمیز (پسینی) در نظر

گرفته است. تدابیر پیشگیرانه کنشی مربوط به مرحله قبل از ارتکاب جرم و تدابیر پیشگیرانه واکنشی مربوط به مرحله بعد از ارتکاب جرم هستند. تدابیر پیشگیرانه کنشی غالباً در دو قالب پیشگیری وضعی و پیشگیری اجتماعی نمود پیدا می کند که در بستر بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری اتخاذ می گردد که شامل تدابیر پیشگیرانه وضعی مرتبط با اصل شفافیت، تعدیل اصل رازداری بانکی، کنترل و نظارت و غیره می باشد که در این خصوص قانون گذار در برخی از قوانین از جمله قانون مبارزه با پول شویی به آن پرداخته است و در زمینه پیشگیری واکنشی نیز قانون گذار در برخی قوانین به جرم انگاری و تعیین کیفر برای مجرمینی که مبادرت به انتقال عواید ناشی از جرم می نمایند، با تکیه بر برخی اسناد نموده است از جمله در اصل ۴۹ قانون اساسی و مواد ۱۴ و ۱۵ آیین نامه مربوط به این اصل، در ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، در ماده ۱ اصلاحی قانون مبارزه با مرتکبین قاچاق، در مواد ۵، ۶ و ۷ مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۷۶، در قانون مبارزه با پول شویی مصوب ۱۳۸۶، در قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴ با الهام از کنوانسیون های مربوطه به جرم انگاری پرداخته است.

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

- آقامحمدی، منصور. «همکاری دولت‌ها برای بازگرداندن اموال ناشی از فساد در چارچوب کنوانسیون ملل متحد برای مقابله با فساد». رساله دکترا، تهران: دانشگاه پیام نور مرکز تحصیلات تکمیلی، ۱۳۹۲.
- ابراهیمی، شهرام. *جرم‌شناسی پیشگیری*. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳.
- اصلانی، پروانه. «درآمدی بر پول‌شویی». *فصلنامه مطالعاتی راهبرد* ۳۰ (۱۳۸۲): ۳۰۶-۲۹۲.
- بارانی، محمد. *پیشگیری از جرایم جهانی تعهد بین‌المللی دولت‌ها*. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳.
- باقرزاده، احمد. *پول‌شویی در حقوق ایران، انگلستان و اسناد بین‌المللی*. تهران: نشر میزان، ۱۳۸۸.
- بولوکس، آدام. س. و گراهام فارل. *جرم سازمان‌یافته و قاچاق مواد مخدر*. ترجمه مهرداد رایجیان اصلی. تهران: انتشارات روزنامه رسمی، ۱۳۷۹.
- توسلی‌زاده، توران. *پیشگیری از جرایم اقتصادی*. تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۲.
- حسینی‌نژاد، حسین‌قلی. *حقوق کیفری بین‌المللی*. تهران: نشر میزان، ۱۳۷۳.
- دهخدا، علی‌اکبر. *لغت‌نامه*. جلد ۵. تهران: انتشارات دانشگاه، ۱۲۷۷.
- دیهیم، علیرضا. *درآمدی بر حقوق کیفری بین‌المللی*. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰.
- سلیمی، صادق. *جنایات سازمان‌یافته فراملی*. تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۱.
- صفاری، علی. *توجیه یا دلیل‌آوری مجازات، مقاله‌ای در جرم‌شناسی و کیفرشناسی*. تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۱.
- گراهام، جان. «تأثیر مداخله‌های زود هنگام روان‌شناختی - اجتماعی در پیشگیری از بزهکاری». ترجمه یاسمن خواجه‌نوری. *مجله حقوقی دادگستری* ۴۸ و ۴۹ (۱۳۸۳): ۳۳۰-۳۰۷.
- محمدنسل، غلامرضا. *کلیات پیشگیری از جرم*. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳.
- معظمی، شهلا. *جرم سازمان‌یافته و راهکارهای جهانی مقابله با آن*. تهران: نشر دادگستر، ۱۳۸۴.
- میرمحمد صادقی، حسین. *حقوق جزای بین‌المللی، مجموعه مقالات*. تهران: نشر میزان، ۱۳۷۷.
- میرمحمد صادقی، حسین. «پاک‌نمایی یا تطهیر اموال کثیف ناشی از جرم». *مجموعه مقالات همایش بین‌المللی علمی - کاربردی جنبه‌های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر*. *مجله دیدگاه‌های حقوق قضایی* ۲۱ و ۲۲ (۱۳۸۰): ۱۷۰-۱۴۵.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین. «پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی». *مجله تحقیقات حقوقی* ۲۵ و ۲۶ (۱۳۷۸): ۱۵۰-۱۲۹.

ب. منابع لاتین

A.Martin, Elizabeth and Jonathan Law. *Oxford Dictionary of Law*. Sixth Ed. Oxford:

Oxford, 2006.

Cyrille, Fijnaut. *Policing International Organized Crime in the European Union, the Containment of Transnational Organized Crime*. Laiden: Brill/Nijhoff, 2002.

Gassin, R. *Criminalogie*. Paris: Dalloz, 2011.

Greenburg, Theodore, Linda M. Samuel, Wingate Grant and Larissa Gray. *Stolen Asset Recovery: A Good Practices Guide to Non-Conviction Based Asset Forfeiture*. Washington DC: The World Bank, 2009.

James B, Jacobs. *Preventing Organized Crime, the Containment of Transnational Organized Crime*. Netherland: Kluwer Law and Taxation Pub, 2002.

Jiily, Thomas. "La Prevention Enter Tradition et Innovation, le cas Allemande." *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique et Scientifique* 1 (2003): 85-102.

Mc Conville, Molley. "A Global War on Drugs." *American Criminal Law Review* 1 (2000): 75-102.

Prevention of Transmitting Incomes of Organized Crimes in Iran's Criminal Law and International Documents

Yaser Gholamnejad

Ph.D. Student of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Theology and Political Science,
Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran
Email: yaser.gholamnejad@gmail.com

&

Dr. Mohammad Ali Mahdavi Sabet

Associate Professor of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Theology and
Political Science, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran
Email: ali@mahdavi.fr

Nowadays, offences have had new forms with due attention to methods of their commission. Amongst them, it can be mentioned to changing method of commission of an offence, whether in a group or in an organized way. The organized offenders not only gain many financial advantages by their widespread activities, but also by their criminal activities, they attain power of effect on other economic, social and politic sections. Therefore, today one of the disturbances of administrators, who preserve security in society, is to resort to a set of social and situational preventive actions as well as punishing plans and equitably corrective training for guiltyies, until with making harder commission of offence process and its next steps, specifically preventing transmitting incomes of these crimes, we can prevent spreading them in societies.

Therefore, some international documents related to these kinds of crimes such as Merida and Palermo conventions have introduced some actional and reactional activities and they have suggested some plans in order to effectively confront with transmitting incomes of these kinds of crimes at national and international levels.

So, the state of Islamic Republic of Iran also has attempted to deduct preventive actions in some conventions such as Promoting Ministerial Health and Conflicting Corruption Convention, Conflicting Money Laundering Convention with due attention to international documents.

Keywords: Organized Crimes, Incomes of Crimes, Crimes, International Documents.

Journal of CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY

VOL. VI, No. 2

2018-2

- **Some of the Characteristics of the due Process Model in the Criminal Procedure Act 1392**
Baharak Shahed & Dr. Nasrin Mehra
- **Rationality Foundations of Situational Crime Prevention**
Dr. Mehdi Moghimi
- **Prevention of Transmitting Incomes of Organized Crimes in Iran's Criminal Law and International Documents**
Yaser Gholamnejad & Dr. Mohammad Ali Mahdavi Sabet
- **The New Criminal Procedure Law Approach to Witness and Informed Rights in the Preliminary Research Phase and its Compliance with International and Regional Documents**
Abbas Akhtari & Dr. Hassan-Ali Moazen Zadehan
- **Legal Analysis of the Illegal Alteration of Land Use by Fencing in Agricultural Lands and Gardens with an Emphasis on Judicial Precedent**
Dr. Hamid Bahremand & Naser Ghanbarian
- **Penological Analysis of Customary Penal Code**
Dr. Mahdi Sabooripour & Iraj Khalilzadeh
- **Feasibility Study of Utilization of Modern Criminal Institutions in Islamic Prescribed Punishments (Hodud)**
Hossein Khodayar & Dr. Rahim Nobahar

